

ZORA-LUČ

GLASILO JUG. KAT. ĐAČKE LIGE

Sadržaj: *Dr Antun Mahnić: Katoličkom djaštvu. - M. Soljačić: Za njim. - Fr. Terseglav: Elički solidarizam katolicizma. - Ljubomir Maraković: Kako smo ga mi djaci vidjeli. - Gj. Sudeta: Mrtva sloboda. - Gj. Sudeta: Molitva. - Milan Pavelić: Biskup Mahnić u svojim poslanicama djaštvu. - Dr Alfa: Početak „Hrvatske Straže“ i katoličko djaštvo. - Anton Padovan: Prognanik. - J. Marjetič: Mahnićeve misli o lepoti. - Nikola Kolarek: Posljednji posjeti kod biskupa dra A. Mahnića. - † Dr Antun Mahnić. - Sudovi o dru Mahniću.*

God. XXIII.

Br. 5.

Iz uprave.

Molimo cij. pretplatnike, da obnove pretplatu za drugo polugodište.

Pretplata iznosi kao i dosele: **za djake 18 K, za ostale 24 K.** Šalje se na: **Upravu „Zore-Lučić“,** Zagreb, Pejačevićev trg 15, I.

Slovinci neka šalju svoju protplatu upravi u Ljubljani, Ljudski dom.

Pretplatu nijesmo povisili, da ne oštetimo urednih pretplatnika. Ali zato moramo tražiti, da se plati i posljednji filir pretplate.

List smo s 3.-4. brojem obustavili svim dužnicima i ne možemo im ga tako dugo slati, dok ne podmire dug. Dačkim povjerenicima šaljem list i dalje, jer za dačku pretplatu jamče organizacije, odn. društva.

Darovi u fond „Zore-Lučić“: L. Partaš, kapel. — Požega 104 K; Omlad. društvo „Ibrišimović“ — Požega 40 K; Učenice više djev. škole - Požega 200 K; O. K. Eterović: 200 K; M. Stepinac, kanonik, Varaždin 25 K, Dr. J. Andrić, Morović 10 K, M. Vragović 20 K, F. Leskovar, Požega 100 K, O. Alf. Kosović, Makarska 20 K, Marija Bač, Feričanci 20 K, Dr. Lončarić, ravn. nadb. orf., Zagreb 50 K. Kat. akademičari Hercegovci u društvu fra Didaka Buntića, nar. posl. 322 K. Od toga darovaše: **fra Didak 200 K, I. Kordić 40 K, po 20 K: B. Nikolić, Petrović i M. Vunić; po 10 K: I. Jakovljević i J. Barišić; Baković 2 K. Živjeli! Ugledali se i drugi!**

Svim cij. darivaocima iskrena hvala. Preporučamo se i nadalje.

Drugovi, skupljajte nove pretplatnike i šalžite odmah s narudžbom njihovu pretplatu! Skupljajte oglase za list!

ZORA-LUČ

GLASILO JUG. KAT. ĐAČKE LIGE

God. XXIII.

Zagreb, 15. siječnja 1921.

Broj 5.

Katoličkom đaštvu.

Dokora će biti konac mome životu na ovoj zemlji, jer osjećam, da mi dnevno propadaju sile. Prije smrti želim, o moji mladi prijatelji, da vam još jednom upravim srdačnu, a dakako i posljednju riječ. Siguran sam, da ćete je primiti dobrohotno, kako ste je susretali i dosada, i to za volju katoličke stvari, ne obzirom na moju osobu.

Najprije stavljam vam na srce jedinstvenost i slogu u katoličkim redovima. Ta slogom rastu i male stvari, a jedinstvenost vodi do krasnih i brzih uspjeha. Stoga visoko cijenite opomene sv. Pavla: „Starajte se držati jedinstvo duha u svezi mira“ (Ef. 4, 3); „predusretajte se čašću“ (Rim. 12, 10), te „svi jedno govorite i da ne budu među vama raspre, nego da budete utvrđeni u jednom razumu i jednoj misli“ (1 kor. 1, 10). Ovo ćete postići, ako poslušate sv. Petra: „Ljubite se kao braća“ (1 Pet. 2, 17). Ispunite Isusovu želju, da med sobom budete „jedno“, kao što je On i Otac nebeski (Iv. 17, 22); poradite, da svi budete kao prvi kršćani „jedno srce i jedna duša“ (Djela ap. 4, 32). — Ne zaboravite pak nikada, da je ondje slaba jedinstvenost i labava sloga, gdje nema i spremnosti spram vanjskog zapta. Po njemu Bog daje čvrstoću i trajnost. Salamun veli: „Tvrdo se drži zapta, od njega ne popuštaj, čuvaj ga, jer je on tvoj život“ (Prov. 4, 13). Obična je posljedica zapta red i u redu jedinstvenost mišljenja i djelovanja, dosljedno jakost. Treba se stoga čuvati i u misli svega, što vodi do cijepanja i podgriza jedinstvenost i bratsku slogu.

Tvojoj brizi, učeća mladeži, preporučam i organizaciju seoske katoličke omladine. Jedni i drugi mladići mora da uporedo stupaju, te tako budu „dobro uređena vojska“ (Pjesma nad pj. 6, 3) katoličke misli u javnom životu. Učeća je mladež iz naroda i svom se narodu ne može bolje odužiti, nego da i po selima i varošima podigne jaki bedem protiv krivog liberalizma, tog zakletog neprijatelja kršćanskog puka. „Brat, kome brat pritiče u pomoć, jest kao tvrdi grad“ (Priče 18, 19). Bog traži, neka se svatko brine za svoga bližnjega (Crkv. 17, 12), a mislim, da se ne varam, ako kažem, e je Božja Providnost učećoj omladini, namijenila i rad oko katoličkog pokreta med seoskim mladićima. Oživite dakle što prije i za njih što jače udruženje i posebni časopis.

Radite ovako ozbiljno i svojski, pak će doskora naša domovina doživjeti svoju kršćansku renesansu, jer će u kratko vrijeme dobiti dobre vođe po Božjem srcu.

Cijeli sam svoj vijek ustajao protiv modernog poganstva raznih oblika i tu vam borbu ostavljam u amanet. Protukršćanske ideje neka budu daleko od vas! Dragi! Lako ćete se očuvati svake nezdrave i pogibeljne misli, ako budete vazda odani svim srcem sv. Stolici, rimskom epapi. Naša je Crkva „stup i tvrda istine“ (1 Tim. 3, 15); nje se držite, da „istina evanđelja ostane među vama“ (Gal. 2, 5). Boga valja ljubiti, da možete živjeti (Deuter, 30, 6), a Crkvi pripadati, da se spasite. Tu je Crkvu Isus Bog povjerio papi, kako veli već IV. opći sabor u Halcedonu. Papa je onaj, o kome piše naš sv. Jeronim: „Znam da je Crkva sagrađena na onom kamenu“ (Posl. 15). Stoga, o katolička omladino, drži se tvrdo ovog ugaonog kamena! Ne samo u vršenju naloga sv. Stolice, nego se spremno odazovi uvijek i njezinim napucima i željama! To je osobito važno za vas, premili mladići, jer se nalazite na pragu istoka, a usto i današnji protukršćanski vjor hoće i onako da uništi med ljudima svaki nadnaravni auktoritet.

Kako vidite, mladi prijatelji, želim, da vi budete pokoljenje, koje ima „u svojoj nutarnjosti novi duh“ (Eseh. 11, 19), t. j. duh Božji. Vruće želim, da postanete dobra sol sebi i narodu. To ćete jedino time postići, ako se usko spojite s Kristom; ako se u Vašim redovima bude često i prečesto pristupalo k pres. Euharistiji. Tu će vas Bog pretvoriti i „mladost vaša će se obnoviti kao u orla“ (Ps. 102, 5). Ovaj sakrament „umiruje bijesneći zakon naših uda, jača pobožnost, gasi duševne strasti“ (Ćiril Aleks., Hom. 4 o Iv. 17); jača našu dušu i kao čokot lozi daje pravi plod. Dnevno pristupanje k ovoj sv. trpezi neka bude barometar napredovanja u katoličkom duhu, u spoju s Isusom. — Ovaj je duh doslije tako uspješno gojila kod mladeži Marijina kongregacija. To pokazuje prošlost. Ona će i u budućnosti buditi u nama ovaj pravi odgoj, e se vaše oduševljenje ne prihvati samo vanjštine i nuzgrednosti na štetu kršćanske krjeposti. Kako tijelu dolazi od duše život, tako i nabožnost neka životno provejava naše djelovanje. Poradite stoga živo, da svatko od vas u Marijinoj kongregaciji upije njezin duh i na sebi oživotvori njezine ciljeve. Nastojte, da ne bude zavoda bez ove ustanove, tako svete i zaslužne.

Katolička omladino! Svršavam. Mnogo toga bih imao da kažem, ali me izdaje snaga. Sve rečeno još jednom ti stavljam na srce, da uvažiš, zavoliš i u svojem življenju i radu provedeš u djelo. Nitko od vas, premili moji, neka ne zađe ni za čas s katoličkog puta! Svi budite veselje vječnom Bogu, kod koga ću se za vas moliti u lijepome nebu i od koga vam već sada prosim najobilatiji blagoslov!

Zagreb, 25./IX. 1920.

† Dr Antun Mahnić.

M. Soljačić:

Za njim.

† Dru Mahniću.

Gle — tmuran dan i cesta u daljini,
ko slavne vode tijek, u maglama se njiše.
Uzdignut pjeđestal. A pokraj njega diše
naš dobar dan i noći u bjelini.

Krstonosci smo. Jedno jutro granulo.
 U plaštu vitez mrk. Na obrvama snjegovi.
 A oko umorno i teško, kao bregovi,
 ni jednu milost, ni jedne suze kanulo.

I mi smo pošli. Daleki su puti
 i tvrdi do doma. I klanjaju se nama
 svi stupovi i lik sa našeg vječnog hrama.
 A cvijeće mre i poniknuto šuti.

I taj naš drum pod noge sam nam dolijeće.
 I vodi u zimu — Ko vitezovi prosimo:
 za njime u dalj! — U duši svojoj nosimo
 duboku radost i jedno slavno proljeće.

Etički solidarizam katolicizma.

(Govor Franca Terseglava na komemoraciji u čast † dra Mahnića, u Zagrebu 19. XII. 1920.)

Tražeci formule, da označim misao, za koju je živio i umro dr. A. Mahnić, sjetio sam se četvrte prošnje Očenaša:

„Budi volja Tvoja, kako na nebu, tako i na zemlji!“

Evo akcijskoga programa dra Antuna Mahnića, programa rada katoličke Crkve, čitava smisla katoličke kulturne akcije: neka se volja Božja vrši i na zemlji, u svakidašnjem životu, u carstvu tvarno-duhovnom, kako se vrši u nadnaravnom svijetu, u oblasti čistih duhova na nebesima.

U tom je temeljna razlika između katolištva i nekatolištva: dok je istočni kršćanski svijet prepustio zemlju čisto naravnim silama, zlu, svjetovnomu Cezaru, a kršćanstvo se tamo uklonilo u pustinju, zatvorilo se u samotnu ćeliju, sakrivalo se u srcima nekih odabranika — dotle je katolicizam snažnom rukom posegnuo i u svjetsku oblast, prenio kršćansku misao iz oblasti osobne nabožnosti van u socijalni život, utisnuo pečat križa na svu svjetovnu civilizaciju, svijestan, da taj svijet ne proizlazi iz principa zla, nego je stvor Božjih ruku i koliko je god nepotpun i pokvaren, ipak odražuje u sebi ljepotu beskonačnoga bića. Tako je katolicizam dosljedno ispunjavao centralnu misao očenaša: da se volja Božja oživotvori i na zemlji.

Nakon raskola između rimske i istočne crkve došla je takozvana reformacija, koja je dovela konačno do modernoga nazora o svijetu. Taj se nazor osniva na ideji, da je svijet, što ga istočno kršćanstvo smatra oblašču nečistoga duha, — da je taj svijet sam u sebi dobar, sam u sebi opravdan i da se sam po svojim naravnim silama dalje razvija, eliminirajući potpuno nadsvjetovni elemenat, volju Božju, koju je istok ograničio na nebesa, na nezdravu, svijetu tuđu askezu.

Tako vidimo, kako u sredini između krivoga i neaktivnoga istočnoga misticizma na jednoj strani i potpunoga racionalizma protestantskog svijeta na drugoj strani, katolička Crkva jedina nepokolebivom dosljednošću izvodi načelo, da se ima volja Božja, Božja promisao, vječna ideja

utjeloviti u svijetu, prožeti cijelo čovječanstvo i dapače tvarni svijet, sva materijalno-duhovna stvorenja, individuum, obitelj, državu, univerzum — isto tako, kako ona vlada u carstvu nebeskom.

Tu je misao među nama oživio blagopokojni biskup Mahnić, tu je misao položio u našu organizaciju, ta će se misao razvijati dalje nad njegovim grobom, isto tako u našim srcima, kao i u našem javnom životu, misao četvrte prošnje očenaša.

Početnika toga pokreta nema više među nama. Katolici su pod vodstvom te njegove ideje pošli u boj proti liberalizmu, a taj boj, — koliko je trebalo faktično pretrpjeti, naročito radi otpora jedne nerazumne inteligencije — bio je dosta olakšan radi toga, jer su široke mase puka od liberalne ideologije već davno otpale. Danas, iza smrti našega prvog vođe, kada nemamo u svojim redovima više genija, nego smo svi obični radnici, imamo da pribavimo poštovanje katoličkomu principu usred modernog socijalizma, koji je mnogo ozbiljniji i opasniji, nego je bio liberalizam. Opasniji radi toga, jer može prouzročiti dezorijentaciju u našoj vlastitoj sredini. Zato si na tom mjestu, prigodom svečanog spomena na našega oca, predložimo u dva tri poteza, kakvu nam je oporuku ostavio, da prisegnemo na nju i da se nje držimo onom nepokolebivom vjernošću, kojom se držao katoličke ideje, ideje Crkve, naš nezaboravni učitelj Antun Mahnić.

Za katolike — ne postoji zapravo nijedan — izam, osim katolicizma! Ako promatramo bilo individualizam modernoga doba, bilo socijalizam, to vidimo, da je katolicizam isto tako daleko od jednoga kao i od drugoga, da je on jednako visoko nad njima. Ideja je katolicizma na zemlji potpuno konkretno izražena u Crkvi. Životni princip Crkve kao socijalnog organizma sastoji se u tom, da je jedan odgovoran za sve, i svaki pojedinac — dakle svi — odgovoran za svakoga pojedinca, nego je i svaki pojedinac odgovoran za cjelinu. U Adamu je palo čitavo čovječanstvo, u Kristu će se čitavo čovječanstvo otkupiti. Ako se hoće pojedinac podignuti, ne može se podignuti drugačije, nego pomoću cjeline, to jest Crkve, a Crkva je opet samo organizam, mistično tijelo jednoga, to jest Isusa Krista, koji je glava toga organizma. Svaki moj individualni čin, bio on ma kako malen, neznan, na oko čisto privatn, da, čak i moje tajne misli i sklonosti imaju neizmjernu važnost za cjelinu, utječu tajanstvenim putem na sve i zato sam odgovoran za čin svakoga svojega blišnjega, — jer kad bih ja živio čisto, sveto, savršeno — umanjio bih općenito zlo na svijetu, pridonio bih bivstveno pobjedi dobra, ostvarenju volje Božje na zemlji. Opet mi može cjelina, Crkva, pomoći to uspješnije, što su savršeniji ostali njezini članovi, a savršenstvo svih nas ovisi opet o tom, kako smo blizu Kristu, mističnoj srži toga organizma, Crkvi, koja siže od zemlje do nebesa i od nebesa do zemlje.

O, čudesne li misli, čudesna li principa, kakva ne poznaje ni individualizam ni socijalizam!

Visoko poštovana gospodo! U tom principu leži naše ozdravljenje i ozdravljenje cijeloga društva. Kada budemo duboko svijesni, da od svakoga našega čina, koji je crpljen iz milosnoga blaga cjeline i koji proizlazi od Boga, ovisi beskonačno mnogo, naime ponovno usavršenje te iste cjeline, cijele Crkve, tada doista radimo po katoličkom principu; stvaramo nešto zbiljsko, vjekovječno i beskonačno, dragocjeno ne samo za naše individualno usavršenje, nego i za istinski napredak cijeloga

društva prema smjernicama, koje pokazuju iz toga nesavršenoga skroz simboličnoga i neotkupljenoga svijeta u svijet savršeni, realni i potpuno blaženi. U toj proizvodnji katoličkoga principa nalazi se i riješenje socijalnoga pitanja. Svijet ne će ozdraviti sam od sebe, ni od usavršenja međusobnih društvenih odnošaja, ni od kojega mu drago privremenoga riješenja socijalnoga pitanja: jer nitko ne može dati, česa sam nema. Svijet, društvo ozdraviti će samo uz pomoć Crkve, a Crkva će biti to savršenija, što savršeniji, plemenitiji, požrtvovniji budu njezini članovi. Kako bi moglo biti srećno, kako samo u sebi harmonično, kako zadovoljno moderno društvo, kada svaki, bio on bogat ili siromah, nosi pakao u svojem srcu, kada svatko vjeruje samo u vanjski uspjeh, kada se preokreti vrše nasilno, kada je motor svega napretka samo egoizam, kada najoduševljeniji socijalist vjeruje samo u snagu naravnih faktora, nepromjenljivih naravnih i historijskih zakona, a konačnoga cilja, svrhe društva i čovječanstva ne poznaje — da! ima li koga među njima, tko uopće vjeruje u kakav vrhovni cilj, koji bi bio viši od društva i individuuma?

Ja sam kazao, da ne znam imena principu, koji se oživotvoruje u crkvi. Gospodo! Izjavio sam se nešto smjelo: ime je tu, to je kršćanska ljubav! O njoj neću govoriti, nego ću reći: ne naravna pravедnost, nego ljubav, koja ne pita, koja ne istražuje i ne mudruje, koja ne sistematizira i ne analizira, koja se izmiče svakoj definiciji, ljubav, koja je jača od smrti, ljubav, koja se osniva i izvire na podnožju križa — to je ljubav, koja će preporoditi društvo, to je ljubav, koja je rodila dra Antuna Mahnića.

Ljubomir Maraković :

Kako smo ga mi đaci vidjeli.

„Negdje u prosincu g. 1902. pratio sam u Beču presv. Krčkoga biskupa dra Antuna Mahnića na južni kolodvor. Potanko me je ispitivao o dačkom životu i o dačkim idealima. Jer sam u to vrijeme bio član „Zvonimira“, nije mi bilo teško s odgovorima. Slika je bila zaista žalosna! „Jadna je sadašnjost, a još jasnija budućnost Hrvatske uz takvu mladež“, rekao je žalosno. — „A kako je kod Slovenaca?“ zapita iznenada. — „Tamo je bolje. Njihovo Katol. akad. društvo „Danica“ lijepo napreduje i pojmovi su se u đaštvu već prilično raščistili,“ glasio je odgovor. — „Oh, da bi i Hrvati imali jedno takovo društvo, kakvo je „Danica“, bio bi to prvi korak naprijed“ govorio je zamišljeno gledajući preda se. — „Nadam se, da ćemo ga i mi dobiti,“ odgovorih. To ga je trgnulo. — „Kako?“ upita živahnije. — „U „Zvonimiru“ se raditi ne može, on je najbolji kovač beznačajnosti. Ima ipak u njemu nekoliko dobrih mladića i nadam se, da će se s njima moći osnovati posebno jedno katoličko društvo.“ — „Dajte, dajte!“ bio je njegov kratki, ali iz dna srca proizašli mu odgovor. — Za 10 časaka vozio ga vlak prema Rijeci . . .“

Ovako, sasma ukratko i veoma oskudno, crta I. Butković u kolektaru hrv. kat. nar. đaštva 1909./10. direktno učešće pok. biskupa Mahnića kod osnivanja prvoga našega katoličkog dačkog društva. Na-

žalost ne mogu sa svoje strane uz ovih nekoliko riječi ništa dodati. Ali mi svi živo osjećamo, da bez dvojbe njima nije ni izdaleka iscrpljeno ono, što bi se moglo kazati o indirektnoj saradnji biskupovoj kod ovog prvog konkretnog koraka oko provođanja katoličkog pokreta u hrvatskim zemljama, a da i ne govorim o tome, da je samo biskupov otvoreni i jasni nastup s „Hrvatskom Stražom“ mogao stvoriti tako čistu i dosljednu idejnu orijentaciju, iz koje je morala niknuti u mladim srcima odluka, da se taj znameniti korak izvede, i da se na tom putu do kraja hrabro izdrži.

Kad sam došao u Beč i preuzeo uredništvo „Luči“, već je duboko u srcu bila upisana svaka biskupova riječ. Ne mogu da se tačno sjetim u ovaj čas, da li sam ga lično prvi put vidio prilikom posjeta njegova u roditeljskoj kući u Travniku, ili iza trsatskoga sastanka, kada sam bio gostom biskupovim na Krku. Znam naime, da je u vrijeme početaka našega pokreta boravio nekoliko dana u Travniku i nesavršenom svojom ljubeznošću posjetio roditelje dvojice đaka, od kojih je jedan među prvima, a drugi tri godine kasnije prihvatio stijeg, što ga je razvio biskup, životnom odlučnošću. Iza trsatskog sastanka, obavivši sretno taj prvi veliki korak u javnom životu, bilo je nekoliko nas — odbornici, referenti i dr., — pozvano u goste biskupu na Krk. Nakon prve godine filozofije, iza kako sam bio već koje kuda i dnevno boravio u neposrednoj blizini „velike gospode“, pojmite ipak, da sam bio još uvijek toliko mlad, da osjetim ono neminovno čuvstvo sapeptosti, ukočenosti i osamljenosti stupajući po prvi put u stranu — i odličnu — kuću. Ali za čudo ovaj — i možda jedini put u životu — ne bijaše ni traga tome. Stigli smo pod večer s brodom i neposredno iza kako smo odložili stvari, sabrali smo se u blagovaonici da pozdravimo biskupa. Ni traga kakve nemile nesigurnosti: od prvog časa osjećali smo se kao kod kuće, kao da je svaki predmet, koji je okruživao našega velikog domaćinu, odisao njegovom neiscrpnom ljubeznošću i blagošću. Nikada neću zaboraviti to večer, a držim ni litko od onih, koji su bili zajedno. Biskupova mila blagost, čar mirnih i dubokih voda, prenosila se na nas onim karakterističnim stiskom ruke, onim tihim pogledom očiju i onim ljubeznim „no, dajte, dajte“, kojim bi svršavao razgovor, kad bi se kod koga informirao o njegovu radu (zvuči mi još u ušima, kad mi je, na kraju posljednjeg razgovora, parao srce — na samrtnoj postelji). Za večerom je palo i nekoliko zdravica — ne sjećam se više govornika — ali sve u „novom stilu“, kratko i stvarno bez fraza ili oduševljeno. Čitava je atmosfera bila ispunjena zanosom velikog započetog djela, žarom mladih srdaca, i biskup se je očito osjećao kao pomlađen među nama. Sjedio sam neposredno do njega s lijeva i bio predmetom njegove srdačne i bezazlene šale, jer je tobože htio da me opije (nisam tada još bio apstinent), nastojeći neprestano da mi iz potaje nadolije u čašu vina. Sutradan se većina drugova razišla, ali smo još ostali brat i ja, Butković i pok. Dragan Dujmišić. (Dujmišićeva „Barkarola“ nastala je taj put prilikom izleta u Opatiju). Biskupov tihi, zamišljeni način govora nije sam po sebi dizao vihore oduševljenja. Uvijek stvaran i intiman, bez patosa, žario je srca regbi krišom, a nije trgao za sobom kao retorika velikih govornika. Što je kod njega naročito djelovalo, bila su uvijek djela. Privlačio je svojom ličnošću neodoljivo, ali svojim djelima je zapanjivao. Toliko diskretnog

takta, toliko finoće i delikatnosti u saobraćaju, toliko — da se tako izrazim — nježnog demokratizma rijetko je kada pokazao koji gostoprimac. Uvijek zasut mnogim poslovima i osnovama, nije mogao da nam posvećuje mnogo vremena htijući ujedno da nam dade što više slobode kretanja. Ali se uvijek za doručkom zanimao, šta ćemo preko dana raditi i koju ćemo od njegovih institucija pregledati. Štampariju „Kurykta“ — čitavo jedno idejno žarište — štampariju „Hrvatske Straže“, „Luči“, „Pučkoga Prijatelja“, kasnije „Svećeničke Zajednice“, pa „Pučke Knjižnice“ itd.; Staroslovensku akademiju, diletantsko pozorište za omladinu, diecezanski muzej, vrlarsku stanicu, uzornim gospodarstvom uređeni vinograd — sve to, kad se ovako spomene, tek su riječi ili možda nejasna slika, a u istinu se pred nama otvarala konkretna, živa i potpuna slika ostvarenog radikalnog preporoda na svima područjima kulturnog, socijalnog, ekonomskog rada. Sam nas je biskup jednoga divnog žarkog popodneva, okupanog u suncu, pratio na izletu morem u Kanajet kod Baške, biskupsko dobro — golem vinograd, uzoran za čitav onaj kraj. Biskup je prvi na otoku uveo američku lozu, spasio propalo već gospodarstvo biskupskog dvora, pretvarajući onu grudu zemlje u suho zlato. Uvijek srdačan i ljubezan, priredio je svojim gostima pravu čast. Morali smo kušati sve moguće vrste ponajboljih vina iz vinograda, jedno iz godine, kad se rodio naš Butković. Bez biskupa poduzimali smo više izleta na Košljun, u Vrbnik itd. Nečujno i nevidljivo, svuda nas je pratio njegov blagi lik. Gorio je u srcima njegovih svećenika, koji su spontano, bez ukočenosti, iz dubine srca uvijek govorili o biskupu sa silnim poštovanjem, s udivljenjem. Spasio je glagolicu, i dao na svakom koraku svojim životom i radom uzor svećeničkog značaja i apostolske revnosti. Uvijek je bio u duhu sa svakim od njih. Brodari i seljaci govorili su o njemu s istinskim i dubokim poštovanjem, kao što se govori o pravom gospodinu, gospodaru srčaca, o mučeniku ili o svecu.

Još sam jednom boravio kod njega na Krku, prije prvoga lurdskog hodočašća 1908. S njim sam, kao jedini pratilac, putovao na Rijeku, otkuda je predvodio hodočašće. Srdačno se smijao i šalio, kako sam putujući po svim našim pokrajinskim sastancima, dotjerao dotle, da sam spavao sjedeć, bez oslona, u svako doba i na svakom mjestu. Bio sam jedini od đačkog pokreta u hodočašću, i jednom u Italiji, prolazeći kroz vlak, svratio me u svoj kupe, pitao o svemu i svačemu i blagom energijom svojom isposlovao, da mi se vrati dio već uplaćene putne takse. Nisam to ni želio ni očekivao, ali me je duboko dirnuo ovaj novi dokaz očinske brige. Uvjerio sam se, po ne znam koji put, da je na nas đake mislio naročito, i instinktivno razumijevao sve naše potrebe. To je pokazivao i u onim prilikama, kada bi došao u Beč po kakvom crkvenom ili parlamentarnom poslu. Mu-njevitom brzinom raznijela bi se „Hrvatskom“ ta radosna vijest. A svakako je čudan prizor bio za carski Beč taj crkveni dostojanstvenik, koji imadaše duh demokratizma i geste istinske duševne aristokracije, sjedeći u prvim lokalima bečkim, okružen četom hrvatske studentske sirotinje. Uza sav respekt, čvrsto su se stisli oko njega, ne pazeći ni na što, ne videći ništa; visili su upravo oko njegovih usta, da im ne propadne nijedna od zlatnih riječi. Tek bi uz put možda koji opazio zadivljena lica Bečlija i zaprepaštenje konobara; istom kasnije dolazila

bi im u svijest neobičnost prizora: s kakvom je intimnošću sjedio s njima jedan biskup i u restoranu, u koji bi se možda tek u snu usudili stupiti.

Nije nikada bio ni na jednom našem sastanku, ni na kojoj skupštini. Nije htio ovacija, ni najbolje mišljenih, nije želio slijepih poklonika ni ovisnih imitatora. Tražio je samostalne, izgrađene ljude, u koje se je i nenazočan mogao pouzdati, jer je znao, da su duboko prožeti istim duhom i istom svijetlom idejom.

Kako su oskudni ovi zapisci! Pokojni je Dragan Dujumšić zalazio češće k njemu, u njegovu radnu sobu s divnom bibliotekom velikog kulturnog radnika. Raspredao je s njim filozofska pitanja i iznosio teološke poteškoće. I uvijek dolazio među nas zapanjen, upravo zaprepasčen golemim i svestranim znanjem biskupovim. I moj je brat prolazio s njim čitavu literaturu o odnosu prirodnih nauka i filozofije. Ali ja sam u njegovoj blizini zaboravljao literaturu i sve. Vidio sam velikog čovjeka i velikog biskupa. I pošto sam cio svoj život radio na tom, da budem čovjek, razmišljao sam o onom, što sam vidio i čuo. Nismo nikada vodili duge razgovore. Ali nitko me u čitavom katoličkom pokretu nije tako razumio kao pokojni biskup.

Duboko je u srcu najljepša uspomena na nj, obasjana zorom mladosti i žarom oduševljenja. Ona ne će nikad na papir. A ovo nekoliko redaka tek je najskromniji spomenik dačkom biskupu.

D. Sudeta:

Mrtva sloboda.

14. XII. 1920.

Zastave crne. Šume i romone
očajne pesme. Trunu katedrale.
Jutros su opet naše misli stale
pitajuć — zašto luda zvona zvone? . . .

Oh, nisu tužne, nisu jošte znale,
očaj i tugu, koju vest im prone:
da mrtav On je . . . Svete suze rone
jutarnje zvezde, što su kraj njeg pale.

Med njima vene uz pesme soneta
On — što je dugo našeg tužnog sveta
krvave, bolne vejao zastave . . .

Sumorno dokle zvone zvona sveta,
jače se grči sloboda propeta —
ne dajuć, da je od njeg rastave . . .

D. Sudeta:

Molitva:

(† A. M.)

„Oče naš, oče naš! . . .“

Teška i troma zvona. Zavese crne i duge, miris srebrna cveća, kandila, očenaši! Trome jesenske ulice, kasna decembarska sela! . . . Zvonici nedogledni, svi. Tiha i žuta magla! Nebo i oblaci i Oni! . . .

— Oči njegove ko dve nerešene tajne — zaklopile se zauvek. — Ruke njegove: dva ljiljana cveta, ili hladna i mirna jesenja kiša. Lice njegovo oštar potez, koji deluje ko pogled oca, kad u očaju ostavlja decu i kreće na tuđ i nepoznat put.

— Kuda si pošao, oče naš? . . .

— Zašto nas ostavljaš?

— Zašto?

I.

„Ti koji jesi, Ti koji jesi! . . .“

— Što te boli, oče, pod ovim hladnim nebom? — —

A mi?

Mi osećamo strah dalekih ledenih polova. Zar će nas uništiti? Mi maleni i bedni — o mi deca Tvoja. Zašto nas ostavljaš u ove decembarske dane, kad je duša prazna ko čaša, a oči zdvojno zure? . . . Zar nije to moglo biti kasnije? Naše su oči umorne, hod nam je grbav i slab, pogled nam rad, glad molitva, a plač pjesma.

— Zašto su ti oči hladne, ko ugasle sveće? Oh, lice Tvoje žuti, ispisani pergamen!

— Što te je bolilo, ti koji jesi, ti koji jesi? . . .

Zašto nam nisi rekao još jednu reč?

— Još jednu reč! . . .

II.

„Na nebu si! . . .“

— Monotono tuku četvrti tužne naše katedrale. Od zida u zid jecaj, od kuće do kuće glas: Mrtav je On — veliki vođa naš — naš kralj je mrtav . . . Kraj odra njegova: cveće, sveće, očaj i molitve, kraj odra njegova mir — i mi. Nemojmo ga buditi — umoran je — On knez naš. O, nemojte mu ogorčavati zadnji njegov hladni pozdrav. Nemojte ga dirati! On je sretan — — Monotono tuku ure, s neba kapaju žute ljubomorne zvezde i plaču . . .

— Zašto svake noći plaču naše zvezde? — Zašto su nam srca duboka, a misli prazne? Pustite neka sniva tihi i sveti san.

— Al čujte!

Od kuće do kuće prolazi decembar i deli crne i žute zastave . . .

— Zašto ih je baš nama doneo?

III.

„Sveti se ime Tvoje, sveti se ime Tvoje! . . .“

— Oh, jesi li napokon usnuo, veliki mučeniče naš, naše zemlje, naših reka, našeg mora? Nije li Ti ova zemlja hladna? Ne boli Te duša

u samoči nadgrobnog humka slušati očajnu pesmu posmrtnih čempresa? Nije li Te strah, oče, da ovako slabi i maleni ne klonemo i zalutamo — da na koncu postanemo plen zverke, što na svakom koraku vreba na nas? Ne osjećaš li se osamljen onde, daleko od dece svoje — u našem mrtvom gradu? Ne čuješ li, kako nad Tobom gore u oblacima jecaju ojađene majke, plače naš drevni i prirodni mol? Zar Ti se duša ne kida na pomisao, da tonemo i propadamo? . .

— Ne! — Ti šutiš i gledaš nas s tužno ohlađenim očima. Ruke su Ti ko dva svetla uskličnika. Usta su Tvoja ko izvor, što je davno protkao . .

— Hoće li tako dugo?

IV.

„Dodi kraljevstvo Tvoje . .“

— „Oče naš, oče naš! . . Ti, što nikad nisi klonuo na teškom i tromom putu svojeg patničkog života — Ti, što si večno za nas bio; jest — Ti kralju naš — nisi nas ostavio — ne! . . Mi te osjećamo na svakom svojem koraku, mi te osećamo u radu i molitvi — mi Te osećamo danju i noću. Ti si za nas sadašnjost i budućnost — Ti si onaj, koji nam je dao sebe u dobrobiti dobrog Nezarenca . . .

— Ne, nije još mrtvo evanđelje naših tužnih ulica — ne, ono živi sveto i drago, ko uspomena na tebe . . .

— „Oče naš, oče naš!“ . .

Milan Pavellić:

Biskup Mahnić u svojim poslanicama đaštvu.

„Mladi prijatelji!

Mi se vže poznamo. Predlanskim sem Vam govoril o prostosti, katero Vi toliko ljubite . . . Da me pa res niste pozabili, mi priča marsikatero pisemce, ki mi od časa do časa dojde iz Vaših krogov . . .

Ker veste, jaz živim mej mladiči Vaše starosti vže celih šestnajst let. Vsak dan gledam, kako izdelujejo svoje „preparacije“, svoje „domače naloge“, kako si vtepajo v mehke glavice „verba anomala“, kako se pregibljejo pregibajoč *εὐθυμῶν* in *διδάσκου*; pa tudi Homerja dobim večkrat pred oči, in Cicerona in Demostena, pa tisto više matematiko, katera — da se Vam izpovem prav odkritosrčno — meni nekđaj ni posebno vgajala...“

Tako počinje pismo profesora dra Mahnića, upravljeno slovenskomu srednjoškolskomu đaštvu, u „Rimskomu katoliku“ (1891. str. 35.).

Čovjek posve zrio, iskusan, izoštrena jaka uma i žarka srca, gleda dr Mahnić sa vrhunaca kulture, na kojima se kretao, život svoga naroda i pred njegovim bistrim pogledom puca žalosna perspektiva budućnosti, ukazuje mu se pustoš, kojom tomu narodu prijeti lažni liberalizam. I on se baca svom žestinom svoje plemenite i snažne duše na posao, osniva „Rimski Katolik“ i ispod pera mu polijeću živi članci, što neobičnom jasnoćom i lakoćom vode čitatelja k najdubljim dubinama ljudske misli, što osvjetljaju slovensko, slavensko i uopće evropsko društvo zubljom

kršćanske filozofije, što mačem katoličkoga radikalizma sijeku mnogo-
glavu liberalnu hidru u svim područjima ljudskoga života.

Inteligencija je oko naroda, ali je to oko bilo tad kod Slovenaca u najvećoj većini slijepo za zvijezde vječnih načela, u koja je Mahnić upirao prstom. Naročito je svjetovna slovenska inteligencija bila već gotovo sva zaražena liberalizmom, i Mahnića dočeka smijeh, poruga, bijes. Neustrašivi borac vidi što je i kako je i spušta se k ljudima budućnosti, k budućoj inteligenciji, k srednjoškolskoj mladeži, među kojom već dugo djeluje kao odgojitelj. Ljubi ih, zna njihov jezik, nije mu mučan put u njihovo srce. Piše im, zadaje im pitanja, „naloge“, oni mu se sve više odazivaju, obrađuju zadatke. „Jaz sem vedel, da vas bodo mikale (naloge)! V enem mesecu mi jih je došla lepa kopica — devet; ena mej njimi je hrvatska, kar me še posebno veseli...“

Spušta se smioni borac k mladim srcima ko orao k svojim orlićima, polijeće pred njima u visine, vježba ih u lijetanju, vuče ih k božanskomu Suncu. I niče, raste novi naraštaj — Slovenija se preporada.

Došavši biskupom na Krk počinje Mahnić dobrza među Hrvatima, što je izveo u Sloveniji. U „Hrvatskoj Straži“ djeluje prvih godišta najviše on sam i upravo ta godišta osvajaju mladež. Ima mladih ljudi, koji na žalost okrenuše već leđa katoličkomu pokretu, ali ne taj je ni sada silnoga dojma onih načelnih članaka, one silne svjetlosti, što ju je „Fiat lux“ sipao na hrvatske prilike. Mladosti puk vole jasnu logiku, ljube istinu.

Kasnije djeluje biskup Mahnić na daštvo ponajviše svojim značnim poslanicama, što iziđoše većinom u „Luči“. Kratki je sadržaj tim poslanicama ovo: Liberalizam je zlo. Tko hoće da vojuje protiv toga zla i da utvrđuje kraljevstvo Božje u svome narodu, taj mora biti prije svega cio čovjek. Da takvim postane, pomoći će ga kršćanska filosofija i vjera.

II.

Jedan naš protivnik, mlad, inteligentan slovenski socijalist, reče mi pred par godina: „Ja nada sve poštujem biskupa Mahnića, što je nas Slovence razlučio. Barem smo mogli raditi i nešto smo stvorili“. Misaoni je mladi čovjek jasno shvatio, što ni danas ne ide mnogima u glavu, da naime nema pravoga rada za kakvu mu drago ideju, ako se radnici ne slažu u poglavitim pitanjima, ako jedan vuče kola naprijed, drugi natrag. Dru Mahniću je to bilo jasno još pred tridesetak godina i on je prema svom spoznaju udesio svoj rad: kao u Sloveniji, tako je i u Hrvatskoj bezobzirnim radikalizmom stao lučiti duhove. Konstatirajući u bezbroj fakata licumjerstvo onoga gada, što je u Hrvatskoj dobio specijalno ime „obzoraština“ i uz devize: „Ili Krist ili Belijal!“ „Smrt polutanstvu!“ „Dolje s amateur-kršćanstvom!“ izveo je biskup proces lučenja već u prvim godištima „H. Straže“. Ipak se on i kasnije kadšto od zgrade do zgrade obazre na liberalizam.

„Liberalizam je javni život oteo Kristu i Crkvi proglašivši vjeru privatnom stvari. Pojedinaac može za se vjerovati i Bogu se moliti, dok država, znanost, umjetnost, zakonodavstvo, javna nastava i škola ne priznaju nad sobom ni Boga ni Krista, niti se pokoravaju ičijem višem zakon. Prema tomu se i čovjek podijelio dvostruko: na privatnog i javnog čovjeka; tomu se čovjeku skalupio i dvostruki moral, dala mu

se dvostruka savjest: javna i privatna. Javnom savješću i moralom vlada i upravlja jedino Hegelova država — bog, dok privatni moral može svak sebi skrojiti po svom ukusu i osigurati savjest, kako bolje umije. Tim je tobože spasena — sloboda savjesti, kojom se liberalizam toliko ponosi! Lukavosti! Kao da javni život ne utječe na privatni, kao da otrov ireligije i nemorala ne zarazuje po javnim institucijama pojedinca i obitelj! (Excelsior, predgovor).

U bojazni, da ne bi koga od njegove mlade vojske zaveli „Mladohrvati“, koji istupiše pred javnost s pohvale vrijednim narodnim radikalizmom, ali prikrise frazama grdne zablude u najdubljim pitanjima, piše u nekoliko brojeva „Luči“ (1911.-12.) odužu poslanicu, u kojoj osvjetljuje te zablude.

Po mišljenju je Mladohrvata politika osovinom, oko koje se okreće sav naš život. Vjera im vrijedi tek kao uzda za neuke mase, dok se te ne osvijeste; tad će je zamijeniti „jedinstveni svjetovni nazor i opći moral“, koji će se opet razvijati prema političkim prilikama. Treba raditi, da se hrvatski narod podigne do toga stupnja. — No to je očito krivo. Ne kreće se sunce oko zemlje, već zemlja oko sunca, tako ni vjera oko politike, već obratno. Bog je početak i svrha svemu, što je izvan njega, dakle i čovjeku. Ako je sav čovjek od Boga, a od sebe nema ništa, onda se on mora sa svim što ima i što stvara podložiti Bogu. Dakle, ni politika, ni umjetnost, ni književnost, koje su tek različne grane čovječje djelatnosti, ne mogu da se otmu Bogu ili utjecaju vjere. Vjera daje i utvrđuje moralne zakone, kojih se mora držati i političar. Po tom je vjera, a ne politika ona osovina, oko koje se okreće sav čovječji i javni i privatni život.

Mladohrvati ne će, da vjera utječe na moral, umjetnost, književnost, politiku, a opet ustaju protiv naprednjačke kulture, jer je bezvjerska. Dakle su i protiv vjere i za vjeru! „Tko nije sa mnom, protiv mene je“, rekao je Isus. Vjerska je neutralnost apsurd: ili si za Boga ili protiv Njega, treće ne može biti. Framasoni i socijalisti uvijek tvrde, da se ne miješaju u vjeru, da je vjera privatna stvar svakoga pojedinca, a onamo upinju sve sile, da unište kršćanstvo. Moderna država, veli, da se rastavlja od Crkve, jer hoće da je učini ropkinjom. A eto i samih Mladohrvata. Ne će da budu protiv vjere, a onamo se stavljaju na evolucionističko stanovište, što znači negaciju svake vjere; zovu katoličku vjeru „bolesnim ultramontanizmom“, bune katolički narod protiv pape. Eto, to je ta neutralnost u vjeri!

Vjera, napose kršćanska vjera, ne može da ostane pukim mrtvim slovom, ona mora da pronikne svega čovjeka, sve njegovo mišljenje i djelovanje, svu njegovu kulturu. To je ona i izvela, te kršćanski moral, kršćanska umjetnost, kršćanski socijalizam, kršćanska beletristika, kršćanski uzgoj i t. d. nisu fraze već fakta, preko kojih ne će samo tako moći da prijeđu protivnici.

Riječima svoje himne: „U više vjera jedan nam je Bog“ Mladohrvati kao katolici zabacuju kršćanstvo ostajući samo kod vjere u jedno božanstvo. Slično je to Lessingovu racionalizmu, kojega je i usvojila framasonska loža. I kao što je toj vjera u jednoga Boga tek fraza, koja krije bezvjerje, tako je i mladohrvatskim evolucionistima.

Mladohrvati hoće, da su oni baštinici tradicionalnog hrvatskog idealizma, da oni djeluju „u skladu sa sveopćom narodnom dušom“. To

ne stoji. Idealizam je hrvatskoga naroda vjerski; hrvatski se narod borio vijekovima za vjeru. To je naša tradicija, to treba da ostane zauvijek naš idealizam ne ćemo li da dodemo u protimbu „sa sveopćom narodnom dušom“. Kako bi bili u skladu s narodnom dušom oni, koji ruže katolicizam, koji gone Krista i njegov zakon iz svega javnoga života, od čega se narod zgraža? Pravo je hrvatstvo najuže spojeno s kršćanstvom.

Protivnici hoće, da su oni „protivnici tolerancije između raznih vjera i klasa“, dok je hrvatsko katoličko daštvo isticanjem vjerskoga staništa uzrok ubitačnomu cijepanju sila, od čega dolazi neuspjeh svakoga narodnoga nastojanja. Ali nažalost, Mladohrvati ko liberalci uopće toleriraju sve osim onoga, što je kršćansko, katoličko. I tim su upravo oni uzrok cijepanju sila, oni su rušitelji narodnoga jedinstva, grobari sloge. K tomu je takva inteligencija u načelnoj protimbi s hrvatskim pukom; ona stoji na osnovci evolucionističkoga mišljenja o svijetu, a puk je kršćanski. Kako će takva inteligencija voditi puk? A što će puk bez svojih očiju, bez inteligencije? Zar se tim ne osuđuje narod na smrt, zar mu ne kopa grob sama njegova inteligencija? — Narodna je inteligencija naprotiv pozvana, da čuva svetište i tradicije narodne, da narod vodi i usavršuje na osnovu njegove prošlosti i povjesti. Te su pak svetište i tradicije kršćanske, i po tom je samo kršćanska inteligencija prava predstavica, prirodna učiteljica i voditeljica hrvatskoga naroda. — Primjenom kršćanskih načela na politiku ne cijepamo narodnih sila, jer kao što tražimo za sebe vjersku slobodu, tako je puštamo i grčkoištoćnima i muslimanima. Pače s grčkoištoćnima veže nas katolike vjera u Krista, imamo zajednički moral i tolike svetište, pa nam je dužnost jednima i drugima u doba općega odmetanja od kršćanstva, da se zbližimo i pomažemo u javnom radu. A i s muslimanima imamo zajednički monoteistički osnov, i s njima možemo i katolici i grčkoištoćnjaci da u mnogočem zajednički radimo,

Mladohrvati poređuju kršćanski socijalizam s crvenim i vele, da je jedan i drugi importiran u Hrvatsku, jedan je i drugi anacijonalan, i zato mora svaki rodoljub biti protiv njega. To ne stoji. Kršćanski je socijalizam samo primjena kršćanskih načela na socijalne ljudske prilike. Zato nije u hrvatski narod importiran, već se nužno javlja u njemu, ko i u svakom narodu, u kojem kršćanstvo nije mrtvo. I stoga kršćanski socijalizam nije anacijonalan, već je nešto posve narodno, ko i vjera krćanska. Nasuprot je istina, da je crveni anacijonalni socijalizam doista import, ali on će nužno biti socijalizmom mladohrvatskim. Oni su liberalci, i to radikalni, a crveni socijalizam i nije drugo nego dijete radikalnoga liberalizma. Hoćeš li, da se ugneš socijalizmu, moraš se proći liberalizma, t. j. moraš biti kršćanin.

Mladohrvati tvrde, da je njihova prava svrha „stvarati potpune ljude“ budućoj Hrvatskoj. Potpun čovjek jest isto što i karakter. Karakter je čovjek, koji se čvrsto i dosljedno drži stalnih načela. Za karakter traže se dakle ponajprije stalna načela; bez načelnosti nema karakternosti. A otkle su stalna načela onima, u kojih vlada zbrka pojmova, koji nisu na čistu o najvišim pitanjima javnoga života, o pitanju svih pitanja: O Bogu, o religiji ili „jedinstvenom svjetovnom nazoru?“ Beznačelnost u teoriji rađa beznačajnošću u praksi i životu. Nema tu dakle ni govora o stvaranju potpunih ljudi. Potpune ljude stvara samo Onaj, koji je sam potpun, Bog-Covjek, Isus Krist.

Iscrpismo evo ukratko čitav članak „Zablude Mlade Hrvatske“ iz pet brojeva VII. godišta „Luči“. Ako se i radi o pokojnim Mladohrvatima, vrijedi on u glavnom i sada, jer ih je nažalost još dosta, koji ustaju protiv katoličkoga pokreta s tim zabludama. Veliki je pokojnik lijepo razlučio istinu od laži i pokazao svojoj vojsci pravi put.

III.

Poznato je, kako se biskup Mahnić nikad ne zaustavlja na površini, već ide do dna svakomu pitanju. Klasičan je primjer tomu krasna poslanica daštvu; „O kršćanskoj slobodi“ (Luč god. XIV. br. 4-7).

Sloboda je za čovjeka i čovječanstvo najveća sreća i najveća nesreća; ona je mač dvorezac. Slobodan sam, ako činim što hoću. Hoću samo ono, što svjesno, razumno hoću. Razumnost je prvi uvjet slobodnoga htijenja. — Razumom upravlja spoznaja. Svjetlom spoznaje treba da razum posvijetli volji i pokaže joj što će birati. Volja je bez svjetlosti razuma u tami. Tko hoda po tami, ne zna, bi li ovamo ili onamo. Što čovjek može zalutati, nije sloboda, već nesreća njegova. Sloboda bez istinske spoznaje nije sloboda. Isus veli: „Poznat ćete istinu, a istina će vas osloboditi“ (Iv. 8, 32). Što tko više upozna istinu, što mu je teže zalutati, to je slobodniji.

Za slobodu je dakle prije svega potrebno spoznati istinu, ali to samo nije dosta. Tko zna što je dobro, ne mora zato odmah i htjeti, što je dobro; naprotiv i uz najjasnije znanje dobra može htjeti zlo, kako uči svagdašnje iskustvo. Uz razumnu volju nalaze se u čovjeku još i požuda tijela, požuda očiju i oholost. Te požude zove sv. Pavao „zakonom grijeha“, jer one odvrćaju volju od zakona Božjega i podjarmljuju je, da robuje grijehu. Ljudi ogrezli u strastima nisu slobodni. Činiti zlo, grijешiti, znači biti slobodan lažnom slobodom. To je ona smrt, od koje želi da bude izbavljen Apostol narodâ. Tko od nje izbavlja? Ni znanje, ni energija volje, puka čovječja krjepost, već „Milost Božja po Isukrstu Gospodu našem“ (Rim 7, 25). Kako razum treba vjersku objavu i ne-prevarljivu učiteljicu Crkvu, da ga sačuvaju od zablude, tako i volja treba milosti, eda je jača protiv požude. Bez Isusa nema svijetu prave trajne slobode. Gdje zabluda potamnjuje razum, ili životinjski nagoni vladaju voljom, tu nema mjesta slobodi. Dužnost je kršćaninu, da se bori protiv požuda sve dok ne izvojuje sebi „slobode djece Božje“.

Te su istine, veli biskup, „magna charta libertatis“, temeljni zakon kršćanske slobode. No danas ih nažalost odveć zaboravljaju. „Slavi se sloboda, očekuje se od nje zlatni vijek, dok se ne pita, ima li u nas svih onih uslova, uz koje jedino sloboda daje željeni plod. Što više, za potpunost se neograničenu slobodu obično oduševljavaju ljudi, koji podaju najmanje jamstva, da će slobodu upotrebiti za unaprijeđenje narodne dobrobiti, kojima će naprotiv sloboda biti sredstvom za iskorišćivanje bližnjega i podjarmljivanje pučkih masa. Ljudi, kojima je Bog truh...“ Ni koji se od Božjih darova ne zloupotrebljava više od slobode; od te zle upotrebe i dolaze sva zla na svijetu.

„Po mojem tvrdom uvjerenju“, piše biskup, „monarhističnom je apsolutizmu tlo uzdrmano, te se ne će više nikad trajno utvrditi. Monarhistički je apsolutizam postao anahronizmom. Budućnost je republikanska. S ovom eventualnošću treba računati kao s gotovom činjenicom. Mi gle-

damo u budućnost puni pouzdanja, mi smo se evo već okupili pod barjakom kršćanske demokracije, što ju je blagoslovio i pred svijetom razvio Zamjenik Kristov“.

Bojati se treba, da ne bi zla upotreba slobode nametnula narodima jarma, koji je često i mnogo gori „od monarhističkoga apsolutizma, a to je apsolutizam umjetno skalupljenih i silom nametnutih radikalnih većina u državnim zastupstvima“. Treba dakle uzgojiti narod za slobodu, da bude svijestan i ponosan, a ne rob. No to ćemo moći istom onđ, kad sami budemo pravo slobodni. Nek dakle svatko sam kod sebe započne djelo oslobođenja. Jer kako da rob bez smisla za slobodu, propovijeda narodu slobodu? Što će vrijediti njegov glas, ako sam bude okovan lancima požude i niskih strasti? Dakle prije nego počmeš da reformiraš druge, reformiraj sam sebe.

Prije svega treba obnoviti um, treba naći i utvrditi najviše načelo, koje daje duševnomu životu sredenost i jedinstvenost, od koje duh dobije dosljednost i stalnost. Modernim svijetom vlada beznačajnost. Glavni je razlog današnje javno obrazovanje, koje daje „non multum, sed multa“, a trebalo bi da je obratno. Um se preopterećuje mnogim naučnim predmetima i otale površnost. Sveznalice nisu temeljiti mislioci. Moderna škola uz to zapostavlja filozofiju, odbacuje metafiziku. Stoga je lako razumjeti, kako to, da su često i učenjaci puke neznalice u pitanjima o Bogu, religiji, etici, i da moderna inteligencija mijenja svoje mišljenje o svijetu poput haljine. — Stoga je red, da se katolički inteligenat dade na privatno izučavanje filozofije. Samo filozofijska će mu obrazovanost dati sigurne poglede u svijet, utvrdit će mu načela, bez kojih nema značaja.

„Učenje se filozofije savremenomu katoličkomu inteligentu nameće, što ne riječ kao vjerska dužnost, jer mu drugačije nije moguće nadjačati Bogu i vjeri protivnu struju modernoga vijeka. Istina, vjera pobjeđuje svijet, kako veli Apostol, ali vjera se osniva na razumu. Gdje su uzdrmani temelji razumnoga spoznanja i zdrave filozofije, ondje se ruši i vjerska zgrada. Prionite dakle svim žarom i marljivošću uz učenje filozofije. Sekcije za filozofiju treba u akademskim i ostalim dačkim organizacijama da iznova oživu. Od polaznja prelekcija iz kršćanske filozofije na našem sveučilištu ne možemo ni jednoga od naših akademika odriješiti. Senijor, sveučilištarac ili čak viših razreda srednjih učilišta, u čijoj se privatnoj biblioteci ne nalazi barem jedan filozofijski auktor, ne shvaća važnosti misije savremenog obrazovanog laikata . . .“

Sama obrazovanost nije dostatna, treba i volju utvrditi u dobru. Zato je potrebna ponajprije disciplina. „U našoj organizaciji nema mjesta nikomu, koji se bezuvjetno ne pokorava društvenomu zaptu. Nad članovima treba voditi strog nadzor. Tko nije čist, ne prima se u našu zajednicu. Tko neposlušnošću, diktatorskim nametanjem ili sablažnjivim životom pokazuje, da mu nije ozbiljno stalo do stvari, te se opomenut ne osvijesti, on se naprosto otpušta. Mi treba da svijetu pružimo primjer besprikornih, razboritih, iskrenih ljudi, kojima kršćanstvo nije fraza, koji ne hine i ne pretvaraju se. Neka se protivnik nas boji i štuje nas ne imajući ništa zla reći o nama“.

Disciplina je tek nešto spoljašnje; ona sama ne uzgaja unutrašnjosti čovjekove. A to je upravo bitno, da se radikalno obnovimo iznutra i da tako obnavljamo narod.

IV.

Postići stalnu moralnu slobodu, postati značajem, nije moguće bez vjere. To biskup ističe svakom prilikom. „Samo vjera podaje uslove nepokolebivoj značajnosti, stvara čelik značajeve. Jer uz apsolutno istinsko načelo pruža Isukrst svojom milošću i volji moralnu snagu, eda može odolijevajući požudi i napasti ostati vijerna objavljenim vjerskim naukama . . . Tomu su najrječitiji i najsajniji dokaz sveci katoličke Crkve . . .“ („Zablude Mlade Hrvatske“ 8). O tom piše čitavu poslanicu u korizmi 1914. („O biti katoličke vjere i o kršćanskom životu“, Luč god. IX., br. 7).

Neki drže Isusa tek mudrim čovjekom, vladaju se prema njegovoj nauci kao prema kakvom filozofskom sistemu, koji nije ni za koga obli-gatan. Drugi su eklektici i uzimaju od kršćanstva, što im se sviđa: etiku, estetiku, socijologiju, demokratizam. To nisu kršćani. Kršćaninova je vjera vjerovanje u Boga; ona je religija, t. j. skup dužnosti prema Bogu. Nije ona puko prijanjanje uma uz istinu, već predavanje svega sebe Bogu. Bog je naime čovjeku početak i svrha i čovjek je od Boga apsolutno zavisin. Stoga ne smije čovjek zakračivati Bogu posluha, koji On pravedno traži, mora priznavati Boga svojim gospodarom. To pak čovjek čini vjerujući, živeći po vjeri i ispovijedajući je. Toj se dužnosti ne može čovjek oteti. Indiferentizam je apsurd, nepravda.

Uz to kršćanska religija uzgaja. Bog hoće, da budemo njegova djeca i baštinici. No djeca treba da budu slična Ocu. Zato je i došao Isus živa i potpuna slika nevidljivoga Boga, da vidimo, kakvi moramo i mi biti. Takvi moramo postati, da svaki od nas može reći s Aposto-lom: „Ne živim više ja, već živi Krist u meni“. (Gal 2, 20).

Realizovati na sebi sliku Kristovu možemo tek dugom i mučnom borbom. Valja začu u borbu sa strastima. Tu vrijedi ona Isusova: „Nisam donio mir, nego mač“. Ta borba počinje od prvoga časa kršćaninova života, od časa krštenja. Pomoć za nju dobiva prvom kad postaje kršćanin, na sv. krštenju, kasnije u drugim sakramentima: milost Duha Svetoga.

Dok su filozofske nauke puke teorije, koje ne popravljaju ni poje-dinaca, kamo li čitavih naroda, dotle je Evanđelje sila Božja sva-komu, koji vjeruje. Ta vjera ne rasvjetljuje samo razum, već i jača volju, preporada, oživljuje, uskrsava od smrti grijeha na božanski život.

Životvorna se sila Božja nalazi bitno u presvetoj Euharistiji. Po njoj se čovjek napunja božanstvom, ta presveta hrana pretvara čovjeka u sebe, na njemu biva sve očitija slika Isusova. Odatle, od te hrane dolazi snaga kršćanske kreposti, kršćanski heroizam. Mučenici su rumene jabuke, što dozoriše na tome stablu života. Euharistija je središte, srce kršćanskoga življenja. Život je kršćanski ili euharistijski ili nikakav.

Stoga drži ova tri pravila kršćanskoga života:

Prvo: vjeruj, kako te uči katolička Crkva, neustrašivo ispovijedaj tu vjeru, upoznaj kao budući inteligent svoju vjeru, da je možeš braniti.

Drugo: ispovijedaj vjeru naročito činom, živi po njoj. Zašto su danas toliki bez vjere? Jer je ne prakticiraju, ostavljaju molitvu, sv. misu, sv. sakramente. Isus je rekao: tko hoće da upozna, je li nje-gova nauka istinita, neka živi po njoj.

Treće: Primaj sv. sakramente. Blago je nad sva blaga milost posvetna, ona neiskazana ljepota, koja čini dušu božanskom. Ta se mi-

lost dobiva ili povećava sv. sakramentima. Smrtni grijeh je otima, sakramenat je Pokore povraća. Euharistija je umnožava. Bez tih sakramenata nema ni govora o kršćanskom životu i milosti posvetnoj. Za mlade ljude, hoće li se očuvati smrtnoga grijeha, potrebna je barem mjesečna ispovijed i pričest. *„Često nam primanje sv. sakramenata upravo imperativno nameću savremene prilike. Javni je naš život duboko ugreznuo u glib moralne korupcije, značajnosti nema gotovo ni traga, osobnim se interesima sve žrtvuje: domovina, opća dobrobit, savjest, poštenje. Sanacija ovih moralnih i socijalnih zala traži cijele muževe, čelik značajeve, te se daje postići samo herojskim žrtvama. Hrvatskoj i nema drugoga spasa. Pravi domoljub hrvatski mora biti spreman i na mučeništvo. Tu se valja odreći časti i naslova, visokih mjesta i unosnih službi, životnih udobnosti i užitaka, riječju: ostaviti sve, što svijet visoko cijeni i za čim tako teži pohlepa ljudskoga srca. Takve žrtve valja danas prinostiti svetoj katoličkoj i narodnoj stvari, idealima našim, hoćemo li, da izbacimo Hrvatsku iz očajnoga stanja, u kome se nalazi“*

To je ono glavno, unum necessarium, za čim ide veliki učitelj i vod hrvatskoga katoličkoga daštva: svaki pojedinac od nas treba da postane duboki unutrašnji čovjek, kršćanski značaj. To je misao i poslanica „Vijenac na oltar Svibanjskoj Kraljici“ (Luč 1914.-15.) i „Naša duhovna organizacija“ (1915.-16.). Samo tada ćemo moći da dignemo svoj narod iz strašnih prilika.

V.

Odgovivši same sebe treba da naši inteligenti odgajaju narod, treba da ga odgajaju za slobodu. („O kršćanskoj slobodi“). Samo zrio i krepostan narod zavređuje slobodu; nije li takav, izgubit će je, ako je i dobije, kako uči povijest.

Je li naš narod zrio? Mnogo mu nedostaje. Treba ga pridići i intelektualno, treba ga prosvjetljivati. Ponajprije ga poučimo o ustavnom ustrojstvu države, o njegovim pravima i dužnostima u državi, da ne postane žrtvom varalica i demagoga. Treba stoga da mu se drže pučka predavanja, da se poučavaju analfabeti u čitanju; treba narod poticati da mnogo čita, širiti među njim dobre popularne novine i „Društvo sv. Jeronima“. — Moramo ga pridizati moralno. Boluje on od mnogih rana, ima u njemu pijanstva, rasipnosti, bludnosti, maltuzijanizma, prevrtljivosti, beznačajnosti. Tu treba ponajprije da se živa posla prihvati svećenstvo, te naviještanjem riječi Božje, sv. Sakramentima Pokore i Euharistije i misijama oslobada narod od grijeha i privodi ga ka Kristu.

Katolička svjetovna inteligencija djelovat će pak na narod svojim primjerom. „Neustrašivo ispovijedanje vjere sa strane obrazovanih jest danas najuspješnija apologija katolicizma i Crkve. Narod, koji vidi, da njegovi vođi u politici, u knjizi, u umjetnosti, u javnim zastupstvima očituju isto vjerovanje, koje on moli u hramu sa svojim svećenicima, da živu kao pokorni sinovi svete majke Crkve, povest će se za njima neodoljivom silom. Tu vrijedi više nego igdje ona poznata: Exempla trahunt. — Nadalje će obrazovani svjetovnjaci ustajati na obranu javnoga morala i suzbijati sablazni. Svatko mora u toj stvari raditi u svojoj okolini, štogod može. No kako to nije dosta, treba da inteligenti istupaju

kao jedna falanga protiv javnoga izdavanja i prodaje nemoralnih knjiga i slika, pijanstva, maltuzijanizma i drugih poroka u štampi, predavanjima, zakonodavstvu i gdje je god moguće.

Protiv pijanstva neka se razumno širi antialkoholni pokret. Daštvo može tu da poradi mnogo među seoskom mladeži.

Akciju među seoskom mladeži preporučuje biskup posebnim pismom („Poruka mojim mladim prijateljima diljem Hrvatske“ u „Kalendaru hrv. kat. daštva“ 1910.-11.). Doba je kršćanskoga demokratizma, spustimo se više k priprostima. Prvi pokušaj nek učine daci u vrijeme ferija. Sastat će se tad sa svojim vršnjacima, oživjeti stare uspomene i nastojati da predobiju za svoje ideale mlada seljačka srca. Neka im govore o onome, što su učili, nek im tisu u ruke dobru knjigu, nek im kažu što hoće hrv. kat. daštvo, nek im nadu zabave, u kojoj je na prvom mjestu šport. Ni u ganutljivoj svojoj poslanici sa smrtne postelje ne zaboravlja veliki pokojnik seoske omladine, već je najživlje preporučuje daštvu.

* * *

I biskup je Mahnić zanio daštvo, zanio ga je u Sloveniji i u Hrvatskoj kao nitko prije njega, izveo je i izvodit će preko svoje duhovne djece silna djela.

Gdje je ona magnetska sila, što je vukla mlada srca k njemu, gdje je tajna Mahnićevih uspjeha? Bio je u njega veliki um, golema obrazovanost, ali je toga bilo i u drugih, pa ni traga sličnim uspjesima. Isticao se velikom, da svetačnom nesebičnošću i krepošću, ali ni tu nije ono glavno. Bio je neustrašiv ko mučenik, ko apostol, ali to je samo izazivalo udivljenje u ova naša vremena puzavosti i sitnih ljudi. Ono pravo, ono glavno, radi čega je njega mladež volila, bila je njegova golema ljubav. Da u tom je mirnom, šutljivom čovjeku plamsala orijaška natprirodna ljubav, koja je bila pokretačicom svega njegova rada, kojom je on zahvatao Boga i ljude, koja mu nije dala mira danju ni noću. O kako je volio svoje mlade prijatelje!

„Ja vas ljubim toplije i svetije nego majka svoju rođenu djecu“.

„Sinovi moji mili i poželjeni, radosti moja i vijenče moj!“

A to nisu bile fraze te riječi apostola Pavla u peru pokojnikovu, jer Mahnić nije poznao fraze. O tom je kazivalo i lice njegovo. Kad je govorio s kojim od djece svoje, sinula bi na onom drukčije ponešto mrkom obličju, na onim historijski blijedim licima neobična nježnost i dobrota kud i kamo viša od očinske. I činilo se da gledaš puna nadzemaljskoga idealizma starca Zosimu, junaka u romanu Dostojevskoga, gdje govori svomu milomu, tihomu dječaku, svomu idealnomu učeniku Aljoši riječima punim ljubavi i sile s nebesa.

Dr Alfa:

Početak „Hrvatske straže“ i katoličko daštvo.

„Pretežna je većina hrvatskog naroda kršćanska. Kršćanstvo je uhvatilo dubok korijen u misli i čud hrvatskoga naroda, te je tako spojeno s poviješću, sa slavom i njegovom veličinom, kako je teško

reći kod ikojeg drugog naroda u Evropi... Ipak moramo priznati žalosnu činjenicu, da je ona protukršćanska struja, koja je već odavna zavladała višim slojevima zapadnoga društva, sebi i u Hrvatskoj prokrčila put i otimlje sve više maha. Da, i naši naobraženi krugovi odmeću se sve više od starih kršćanskih predaja i povode se za naukama moderne Evrope... Isusova stvar imade u Hrvatskoj vrlo malo neustrašivih, odrješitih pobornika“.

Ovakav je bio položaj u našoj domovini, kada je početkom 1903. izišla prva sveska „Hrvatske Straže“ i ovo donijela na prvoj stranici. Liberalizam je gospodovao u duhovima, a I. katolički sastanak u Zagrebu nije mogao da potrese tim pašovanjem. I još je gore bilo, što ljudi nisu uvidali, da je liberalizam duševna bolest, koja sprječava i uništava djelovanje katoličke Crkve. „Hrvatska je Straža“ odlučno istupila u borbu s krivim liberalnim načelima. Ono djelo presvij. Mahnića znači početak katoličkog pokreta med Hrvatima. A da je ovo djelo uspjelo, t. j. da je „Hrv. Straža“ pocijepala duhove i stvorila jaz između liberalaca i „katoličke vojske“, te ovoj zadnjoj pripomogla u brzom okupljanju i svestranom ojačanju, zahvaliti se mora i katoličkom đaštvu iz god. 1903.—1908.

Kako?

Netom je izišao prvi broj „Hrv. Straže“, primih kao urednik iz Gorice, Zadra i Sarajeva više pisama. Bogoslovi i gimnazijalci oduševljeno pozdravljaju novi časopis. Iza drugog i trećeg broja nije bilo bogoslova, ni srednje škole, odakle ne stupiše u bliži dodir i dopisivanjem s uredništvom. To je bilo milo pramaljeće, koje je naviještalo novo doba u katoličkim redovima. Pri tome je pok. biskupa najviše veselilo, što se je domalo odazvala i mladež iz zagrebačkog sjemeništa i gimnazije. Kada sam pak u srpnju 1903. posjetio u Krku pokojnika, reče mi sav razdragan: „Vidiš, najviše odaziva našosmo kod katoličke mladeži. Nove ideje i novi pokret, kakav je naš, i jest u prvom redu za mladi naraštaj. Omladina je vatrena i požrtvovna“. I on je dalje govorio poput proroka, kako će tadašnji mladići do nekoliko godina djelovati, zauzeti važna mjesta i voditi katoličku javnost.

Dotuše ni u početku nije išlo sve glatko. Domaće novine digoše graju protiv „Hrv. Straže“ i prikričaše, da ne smije ući u napredne kuće. Domala eto ti liberalnih profesora, koji počaše da govore i po razredima o klerikalnoj reakciji, o nepotrebnom razdoru i nekršćanskoj raboti. I u novinama također odjeknu to negodovanje. I posljedica? Iza par godina podijeliše se srednjoškolci u dva tabora: liberalni i katolički. Tokom vremena podijeli se liberalci u naprednjake i liberalne pravaše, dočim je katolička omladina rasla u kvalitetu i kvantitetu. Borba je bistrila uzduh, te je katolički pokret mogao lijepo uspijevati, a sastanci na Trsatu g. 1907., u Zagrebu 1908. i Splitu 1909. učvrstiše daljnji katolički rad.

Mnogo je dakako doprinio ovom brzom i povoljnom razvitku i prilog „Hrv. Straže“. O tome mi je pok. Mahnić govorio, kada sam bio prvi puta kod njega u Krku 9. studena 1902. Onamo sam došao, da se sporazumim o osnutku i izdavanju „Hrv. Straže“. Iste večeri mi je dugo pričao o svome urednikovanju u Gorici, gdje je izdavao „Rimski Katolik“ i u njemu posebni prilog za omladinu slovensku. No te se večeri složismo, da ćemo s prilogom „Hrv. Straže“ izići iza par

godina, ako se časopis učvrsti i raširi. Ali već u siječnju 1903. pismeno me pita, što mislim i bismo li započeli u novoj godini s Prilogom. „Zašto ne? Dr. Binički neka uređuje Prilog“, odgovorih. Zatim izide već u drugoj svesci 1903. „Poziv hrvatskoj omladini“, t. j. bogoslovima, sveučilištarcima i đacima VII. i VIII. razreda srednjih škola. U njemu se čita: „S veselim srcem pripoznajemo, da je upravo kod nas, mladi prijatelji, „Hrv. Straža“ našla najviše odaziva. Vi ste s mladenačkim zanosom pozdravili naš list, što nas je uvjerilo, da u vašim grudima još plamti žar one čiste idealnosti, koje u naše materijalističko doba sve više nestaje. Vi ste nas razumjeli. To je za nas utješljivo, to mi držimo zalogom bolje budućnosti. Pa stoga evo i želimo stupiti s vama u uži dodir... Do vas je, prijatelji, da isprekidane sveze između vjere i znanosti, između svjetske i duhovne inteligencije u Hrvatskoj opet skopčate... Da pak budete sposobni za tako uzvišeni zadatak, treba da se već sada spremate na rad, te krčite put zajedničkom djelovanju, a to — međusobnim približavanjem, upoznavanjem, pobuđivanjem“. Time je osnovan prilog 16—32 str. kao poprište mladih sila. I odziv? Bio je izvanredno povoljan i ako nisu sve poslane radnje u „Hrv. Straži“ tiskane. Uz to je već „Luč“ osnovana god. 1905. kao glasilo katoličke omladine. U Prilogu su od g. 1904.—1907. tiskana 53 članka i to: o socijalnom pitanju 4, o povjesti 4, o kosmologiji 3, o pripovijesti 1, književna ocjena 1, iz apologetike 11, kulturna pitanja 24, pjesme 5. Tu su imena pisaca, koji se kasnije javljaju kao suradnici u „Hrv. Straži“ i „Hrv. Prosvjeti“, te „Vrhbosni“.

Zanimivo je i to, o čemu su pisali prvi mladi pobornici katoličkog pokreta. Sve su to i onda i danas aktualne stvari i zgodna primjena na život u našoj domovini. Ogledajmo ih redom prema godinama. G. 1904.: O liberalizmu. — Zar ima i pobožnih učenjaka? — Vjera i domoljublje kod hrv. mladeži. — Isus, pravi Bog. — Zadaća Hrvatsva. — Kako se protestantizam raširio. — Fanar i Vatikan prema Dalmaciji. — Čovjek i životinja. — Ljubav domovinska u katolika. — Hrv. đacima. — Vjera zvijezda (pjesma). — Antikrist XIX. vijeka David Fr. Strauss o Isusu Kristu. — Inkvizicija. — Značajnost tobože katoličkih đaka. — O socijalnom pitanju. — Zadaća hrvatske mladeži. — Kršč. vjera i čudoređe u hrvatskim narodnim pjesmama. — Bogu (Pjesma). God. 1905.: Novim ljetom (pjesma). — Preporod katolicizma u Hrvatskoj. — Vjera i čudoređe u rješavanju socijalnoga pitanja. — Moji ideali (Lj. Maraković. Nagradeno). — Sila ideje. — Budizam i Kristova nauka. — Naš rad za Boga i Hrvatsku. — Katoličko kršćanstvo. — Glazba i pjesma u hrv. narodu. — Humanizam i kršćanstvo. — Današnje prilike i kat. hrv. mladež. — Pelikan. — Za mjesečine. — Za hrv. omladinu. — Za Boga i domovinu. — God. 1906.: Hrv. Straži 1906. (pjesma). — Index librorum prohibitorum. — Jedini izvor morala Bog. — Na posao! — Čovječje dostojanstvo u kršćanstvu i kod krivih filozofija. — Dosta! — Jednakost u kršćanstvu i socijalnoj demokraciji. — Zabluda ili zloba. — Zli pape. — Praznovjerje o vješticama i parnice proti njima. — God. 1907.: Naprijed za vjeru i dom. — Religijozno čudoredni momenti XIX. vijeka. — Kranjčevićev „Prvi grijeh“. — Zvanje svećenstva i današnje doba. — Duša. — Liberalizam. — Može li se socijalno pitanje riješiti bez Boga? — Otkuda ovaj svijet?

Za prvi prilog god. 1904. napisao je pok. biskup: „Na mladima svijet ostaje — stara je i uvijek mlada riječ. Vrijeme teče, sve ruši i

obara. Ko jutarnja rosa, kada grane žarko suncè, iščezava i ljudski život. Nestaje ljudi, pojedinaca — ostaje narod, moralno tijelo, kome su pojedinci uda. I ko drvo, što se pomladi, kad u proljeće udare zelene mladice, koje će donesti obilat plod; tako se pomlađuje i narod kad prožmu zdrave mladice, koje zapasane ponosom i svijesti, srnu u životnu borbu za opće dobro“ (str. 1). Takova je bila omladina, koja se zrcali u Prilogu „Hrv. Straže“ iz g. 1904.—07. Ta je bila doista „dobar Kristov miris“ (2 Kor., 2, 15), jer je u njoj obilno stanovala riječ Kristova (Kološ, 3, 16). Zato je ova mladež bila nesebična, požrtvovna, odlučna, hrabra i radikalna u primjeni katoličkih načela.

„Hrv. je Straža“ g. 1908. prestala s Prilogom, jer je njegov zadatak preuzela „Luč“. Dosad je to vjerno izvodila, a sigurno će i nadalje u tome uspijevati i oko sebe ustrajno okupljati nove naraštaje za — Krista i dom.

Anton Padovan:

Prognanik.

Na lepom otoku, gde cvate mažurana i ružmarin, živeo je belokosi starac narešen crnom mantijom i križem oko vrata. Za letnih zapada spustio bi se on k oštroj mrkenti i zagledao se u daleku plavet mirnoga mora, uzdižući ruke i moleći za spas naroda svoga. Gledao je kako tuđe nemani seku titravu površinu i srce mu se burkaše, kao valovi za mutne jugovine. I dizao je glas svoj protiv Aždaje velike, dok nije ona jednog dana ognjem i mačem satrvana bila. Sedokosi starac uspeo se na visoko brdo, pogledao divnu Učku i ponosni Velebit, pevajući hvalospjev Gospodaru sveta, „koji diže ponizne, a ponizuje silne“.

I dok je on u svetom zanosu izgarao vatrom unutarjnega veselja, digao se sa zapada gust oblak, koji je naveštao buru i oluju. Taj se oblak dizao sve više i više, dok nije zastro žarki sunčani kolut. I tada se spustila na kopno i na more naše teška olovna potištenost, što je stezala grudi i ubijala zanos naš. Starac je spustio glavu na rame, pogledao niz obronak do obale, gde su se praćkali trudni i izmoreni valovi. Tama je postajala sve gušća i pokrila celo nebo. I besna je munja prekrizila nebesa i gromovi zatutnješe. Drhtala su brda, cvilile su šume, more je rikalo, srca se tresla. Sedokosi je starac gledao nemo i ukočeno u crni zapad. Tamo se pojavila jedna crna tačka, za njom druga i sve po redu tako, dok se nisu sve uporedile skupa, a zatim se ukazalo na penavim talasima gvozdene lađe, na čijim jarbolima lepršahu tuđi stegovi. More je pljuštalo pred njihovim pramcima, a one se približavale ko munje pitomim obalama. I kao što skakavci napadoše zemlju egipatsku, tako napade obale naše vojska neprijatelja. I palili su i robili i davili...

Starac je sišao s brda pod koprenom neutažive boli i digao gromki glas svoj prvacima sveta: „Neka se obuzda bezdušna ruka, nek beži tuda noga sa žalova naših“. Ali tuđin ne htjede razumjeti boli duše njegove, već ga strpa u utrobu ognjene lađe i odveze plavim Jadranom.

Na palubi stajaše starac ukočen, drhtavih ruku, i gledaše nepomično put domaćih žala. A kad su ovi iščezavali, digao je križ sa prsiju svojih i veličajnim kretom pravio je znamenje.

U sutonu dospeo je u večni grad. U zraku su brujala večernja zvona, a svet se žurio u nagloj struji ulicama širokim. Na licima su titrali po-

smesi, a On je bio tužan i skrštenih ruku, vozio se u zatočenje hladne ćelijice. I sećao se on obala domaje svoje i stada svojega i straže hrvatske, koju naoruža On, pruživši joj luč svesti i kres života.

Onda mu je san sklopio trudne oči i u snu video je seobu svoju. Video je anđela, gde speši s kupom života večnog i duša se Njegova obradova u Gospodu . . .

Dani su prolazili, a sedokosog starca pritisla bol nemilosna i teška. I kad je tudin opazio, da se tok života njegovog kraju svome primakao, opet ga je strpao u lađu, da potraži leka ranama neizlečivim. A On uze križ svoj na rame svoje i nastavi put do konca.

Nakon dugih lutanja dospelo je skrhan do bele metropole naše.

I molio je i mislio i radio i žurio se . . .

A jednoga jutra zabrujaše zvona i na katafalku, u malenoj kapelici, videsmo Njega: sedoga starca i Oca našega. Srca su se naša cepala i oči se naše orosile . . .

— U arkadi na Mirogoju spušten je u grob uz drhtaje dece svoje divni Prognanik.

Mi smo se razišli, a središte naše ostalo je tamo. Svet je to grad naš, u koji hoćemo da hodočastimo svakoga leta i svake zime . . .

I ponet ćemo odatle uverenje i smisao i misiju duša velikih. A kad se napuni vreme, onda ćemo uz tutanj topova golemih do obala naših. S njime u srcu i s pravdom u dušama svojim.

J. Marjetič :

Mahničeve misli o lepoti.

(Dvanajst večerov.)

Pojasniti moram idejo o lepem! Ko določimo to, tedaj se sezida celo poslopje lepoznanstva. Ako je naša določba trdna, neovržena, tedaj bo tako tudi naše leposlovje.

Kaj je lepo? Kolikokrat to besedo slišimo in zgovarjamo, pa koliko tudi nas je, katerim je njen pomen povsem jasen, tako da bi bili popolnoma v svesti kaj ona izraža?

Vajeni smo, ko to slišimo, misliti si nekaj posebnega, skoro bi rekel, neko bitje samolastno. Nevem prav ali nam je to prirojeno ali po navadi ugojeno. Rekel bi, da je najbrž drugo pravilno! Tudi Platon pravi, da so ideje, ki so nekaj, kar je samo na sebi resnično, nezavisno od mislečega uma; vse ideje so skupaj združene v eno kraljevstvo idej — in med njimi je tudi lepota.

Pa vendar ni prava ta ideja!

Ideje nimajo samolastne realnosti; nahajajo se le v duhu onega, ki jih misli. Zato moramo dobro razločiti med lepem samo na sebi in med idejo lepega.

Lepoto moram tedaj iskati le na stvari, ki je lepa. Vsako bitje ima, kakor veste, tri lastnosti: da je resnično, dobro in lepo. Lepo je, kar ugledano dopade, kakor pravijo filozofje — quod „visum“ placet. Ta „visum“ se pa ne sme razlagati le o fizičnem gledanju, latinsko videre, naše videti, nemško sehen, grški *idēiv*, in prav tako tudi v orijentalških jezikih dotični glagoli, ki

značijo videti, ob enem pomenijo tudi spoznati. A to lahko vemo zakaj! Zato, ker pride človek do notranjega spoznanja po zunanjem gledanju.

Lepo je, kar se dopade. To je določilo lepote, če jo vzamemo od subjektivne strani. Ko namreč tvrdimo, da je lepo, kar dopade, hočemo izraziti, da bitje samo ima nekaj na sebi, kar nas mika. Da pa lepota resnično dopade, mora človek imeti zdrave čute in zdravi nepokvarjen okus. Kedor slabo vidi, gotovo ne bo mogel prav soditi o sliki in kedor slabo sliši, ne bo mogel vredno oceniti glazbe ali petja. Pa tudi duh mu ne sme biti omehkužen ali udan katerikoli strasti, ker to onesnaži, kar je najlepšega in najsvetejšega in kedor v nji gleda, ne vidi nikdar čisto in jasno.

Če gledamo tedaj s čistim očesom in sodimo z zdravim okusom, ni teško razsoditi prave lepote od neprave. Naravni okus je pravi in najboljši, rekel bi nezmožljiv sodnik lepote. — Vzemi pesem, beri jo! Če dalje bolj se ti otpirajo oči, razklepa se ti duh, nove misli se utrinjajo, budijo se čuti, ogreje se ti srce . . ., odložiš knjigo in mirno uživaš lepoto, do katere ti je odprla pot pesem. Taka pesem, boš dejal, je brezdvomno lepa! Drugače je pri pesmi, ki jo prebereš, pa ostaneš nem, čutiš se potlačenega, nesposobnega za plemenito delo. Kar je lepo, se ti takoj dopade, kar pa ni, pa obračaj na vse strani, uspelo ti nebo.

Lepoto mora imeti v oblasti le razum. Zato mora imeti razum neko jasnost, v kateri se more lepoto predstavljati. Zato pravi Platon, da je lepota odsev resnice, a sv. Avguštin, da je lepota različnost v enoti ali pa enota v različnosti. Naprimer pri citrah: ako boš udaril samo eno struno, bo jako čudno donelo, če boš pa več ubranih strun naenkrat udaril, dobiš lepo soglasje, lepo harmonijo.

Vendar se pa ta lepota razdeli v dva dela: v telesno in enotno lepoto. Enotna je veliko lepša od telesne, ker je tu enota trdnjša. Človeška duša je bitje trdne enote, ker se ne da povečati, ne deliti. Še večjo resnico pa najdemo pri Bogu. On je v bitju neskončno različen, dasi ni sestavljen.

Razni filozofi in leposlovci naštevajo še druge lastnosti lepote, pa prišli so vsi do zaključka, da je lepota isključeno predmet razuma. Le razum je more dojmiti. „Praeter hominum“, pravi Cicero, „nullum aliud animal pulchritudinem sentit“. Le pokaži volu starogrški lovorov venec! Se bo morda čudil, kako se sklada na vencu različnost v enoti? Ni govora!

Čim več lepote občuti srce, tem srečnejše je. Toda ne samo onega ki ima čut za lepoto, ampak vsakega človeka srce hrepeni po lepoti, hrepeni in ne miruje. Temu velja zlasti Avguštinov rek: „Inquietum est cor nostrum, donec requiescat in Te, Domine“. —

Nikola Kolarek:

Posljednji posjeti kod biskupa dra A. Mahnića.

Radosnim smo uzbudenjem očekivali na zagrebačkom državnom kolodvoru 1. srpnja riječki vlak, koji je imao da nam donese Njega, našega biskupa dra Mahnića. Pred malne pune dvije godine, neposredno

prije svršetka rata, slušali smo Ga u zagrebačkom nadbiskupskom dvoru, kako nagoviješta skori slom Austrije i svoju blizu smrt. Nije se je plašio, samo je žalio, da će morati da napusti pokret u času, kad će mu se otvoriti ogromno polje rada u slobodnoj i ujedinjenoj domovini. „Ali vi ste mladi i sada treba da svim silama poradite, da uzorete narodnu njivu za Krista!“ I sada je eto poslije patnja u progonstvu dolazio k nama, da otpočinje među svojim i da nam kaže riječ veliku, koju smo tako željno iščekivali. Znali smo, da budno prati događaje u domovini. Pokojni je dr. Rogulja, koliko su prilike dopuštale, redovito korespondirao s Biskupom, i imali smo tu sreću, da nam je čitao listove, što ih je iz zatočeništva pisao On, naš Učitelj. Na samu je staru godinu 1919. došao dr. Rogulja, da čestita Novu godinu s listom Biskupovim, u kom je javljao blagoslov sv. Oca nad radom hrvatskoga Seniorata „za veličinu Jugoslavije i vjersko ujedinjenje slavenske braće“. Tako je mislio na sve nas, učenike svoje.

Ali jao! Jedva ga prepoznasmo, kad se umornim korakom bližao vratima dvorske čekaonice, gdje je imao da čuje prve pozdrave u slobodnoj Jugoslaviji. Porazna nam je misao tada prošla dušom: mi ćemo se skoro zauvijek morati oprostiti s Njime, koga smo htjeli da do kraja granica ljudskoga žića gledamo svježa na braniku Siona našega.

* * *

Prem izmučen naporima puta, izrazio je ipak želju, da Ga drugi dan posjetimo mi, najmlađi Njegovi.

Podosmo. U svojoj sobi dočekao nas i kad je, iz ljubivosti Mu svi posvećenu desnicu, drug Š. počeo pozdravom, zacakliše se oči Njegove suzama radosnicama i On nije dao, da se nastavi, nego je brzo ponudio svakomu mjesto i po svom običaju započeo pitanjima o životu i potrebama pokreta. Prikazasmo naš razvoj od svršetka rata, istaknusmo svoje potrebe, osobito one načelne filozofske izobrazbe drugova, koji se nanovo vratiše u organizacije. Tad je lagano, i kao da traži odaha od boli, s malim stankama, počeo da govori: Pratio sam vaš rad. Iz „Luči“ sam saznao za reorganizaciju vaših redova, koju ste tako lijepo dotjerali. Upravo sam radostan, da ste formalno gotovo savršeno organizovani u Ligi. U Rimu sam već mislio na to, da se moramo opet iza rata povratiti studiju filozofije. I to ću preporučiti našim stručnjacima, da u javnim predavanjima za akademičare i inteligenciju obrade sva načelna pitanja. Mi trebamo danas načelne jasnoće, osobito u pitanjima škole i vjerske uzgoje. Gledajte, kuda je zla filozofija dovela Njemačku. Po Hegelovom načelu, da je država „nazočni bog“, preuzela je svu odgoju u svoje ruke i tako u korjenu zarobila svako slobodno mišljenje. Zato se nije ni njemački narod odupro imperijalističkim težnjama svojih vođa, koje su ga upropastile. Ja sam strašno radikalniji u tom, da se čuvaju prava roditelja i djece na vjersku slobodnu uzgoju, da to postignemo moramo biti u parlamentu jaki, „najjači“. Biskup se najedamput zažario, podigao desnicu i visokim glasom govorio: „Naši se parlamentarci moraju prije svega odlikovati dubokom načelnom izobrazbom. U svim pitanjima moraju nastupati i s načelnim razlozima. Takav nastup imponira svima, pa i liberalcima, koji su u svemu površni. To sam opazio iz vlastitog iskustva.“

Naprezanje u govoru malo Ga izmorilo i nakon kratke stanke zapita, kako se razvija „žuti pokret“.

„Drago mi je, što ste tako radikalno nastupili prema tomu žalosnom pokretu. Ja sam se dugo molio Bogu, da tu pravo pogodite, i vi ste to učinili. Sada, kad smo u novoj državi s braćom drugih vjera, moramo im pokazati jakost katolicizma. A eto, ovi čuvari svetinja, tako nas sramotno oslabljuju.“ Netko je tu nabacio pitanje, koje se upravo počelo raspravljati u našim redovima: o promjeni imena i baze katolicizma u širu oznaku „kršćanstva“.

„A to je prerano! Mi ljubimo pravoslavnu braću, i ja hvalim Bogu, što nas je oslobodio od germanskoga jarma. Vi dolje nijeste znali, kako su nas gnjavili. Iskreno želimo slogu s braćom druge vjere, ali moramo znati sačuvati sami sebe. Katolička je crkva jedina kršćanska, kako ju je ustanovio Krist. Mi plovimo između Scile i Haribde. Rado ćemo pomoći svojoj braći, da se i oni tako organiziraju, ali u svoju organizaciju ne smijemo dati dirati. Naš katolicizam mora biti: noli me tangere! Nemojte ovo pitanje brzo rješavati. Ja sam nakanio, da u jednoj poslanici izložim svoje nazore o tom.“ Zamolismo Ga, da nam za naš mariborski sastanak priredi poslanicu, u kojoj će se obazreti i na to pitanje. Još se interesirao, kako se drže prema nama naši protivnici. Kad je čuo, tko nam radi o glavi, uskliknuo je: „To su sami moji stari prijatelji!“

„Kako vaše finance?“ Presvijetli, kao obično. Đačka smo sirotinja i od toga živimo. Ali ipak spajamo kraj s krajem! Nijesmo više mogli da svrnemo razgovora, jer je vadio novčarku, i ma da smo se kratili primiti iz njegove siromaštine, On je položio na stol 40 lira za svoje daštvo. „Kad se vratim kući, prodat ću vino, što mi je preostalo i poslat ću vam. A sad moram k jednom starom prijatelju.“ Razgovor je završio, i za čas vozila su Ga kola, da izmoli, kako smo kasnije doznali, barem predujam za svoje liječenje u Varažd. Toplicama, jer On, prognanik, nije ni toga imao, ali je ipak za svoje mlade prijatelje dao možda i posljednje lire!

* * *

14. rujna 1920. Sedamdeseti rođendan Biskupov. Teška Ga je boljetica sasvim prikovala uz krevet. Liječnici mu dosuđiše još najviše dva mjeseca. Ali On još toga nije znao. Noć prije sproveo vrlo nemirno, a danas dolaze brojni čestitari. On sve na kratko prima i trpi strašne muke. Poslije 11 sati najavismo se i mi, da mu u ime daštva isporučimo pozdrave i čestitke.

U kutu sobe stoji krevet, do njega noćni ormarić, na kom je položena „Narodna Politika“ s uvodnim člankom „Otac katoličkoga pokreta“. Neprospavane noći ispile su i zadnje ostatke boje na licu njegovu, a bol je jače utisnula nabore oko ustiju. Ležao je nauznak. Poljubismo Ga u ruku i rekosmo, da Mu za sedamdesetgodišnjicu mjesto zlata i srebra dajemo tisuće pričesti, koje smo u te dane prikazali Providnosti, što nam je dala tako dobrog Oca. Stiskao je zube i krio osjećaje srca, ali suze, što se osklizle niz lice, odale su borbu Oca i Voda. Otac je pobijedio!

„Hvala vam, što ste me se sjetili sv. pričješću. Meni ide na bolje, ali polagano. Duskora ću stići na moje otoke i tamo ću se brzo oporaviti. Liječnici kažu, da ću za tri tjedna tamo sasvim ozdraviti. O, da mi samo bude toliko bolje, da mogu putovati! Moji će me otoci brzo izliječiti. A onda ću se opet vratiti k vama“. Govorio ispresjecano. Bol je morala strašno vršiti okrutni posao, jer je Biskup prestao govoriti. Oko ustiju su se zamijetili jaki trzaji, ruke se počele grčiti, dah je zapi- njao. Htio je nešto da kaže, ali nije mogao.

Presvijetli, želite li nam saopćiti, kakvu posebnu poruku? Tiho i sveder ispresijecano je rekao :

„Da. Nastojte, da sačuvate jedinstvo. Ja se samo toga bojim, da sada, kad smo ojačali, ne nastanu rascjepi u pokretu. Kadgod imate kakvo sporno pitanje, rješavajte ga polagano. Ako se međusobno ne složite, idite pred Seniorat. To jedinstvo moramo sačuvati, jer imamo veliku zadaću, da se s rastavljenom braćom ujedinimo u jednom ovčinjaku Kristovom. O, kad bi smo samo mi Slovenci i Hrvati shvatili tu svoju misiju! Moramo se čvrsto držati u tom radu stijene Petrove, na kojoj je Krist sazidao svoju Crkvu. Rim je princip našega jedinstva. On je izvor sve Istine. I uz Episkopat moramo čvrsto stajati, jer to je veza, koja nas veže s Petrovom stolicom.“ Na pitanje, da li bi bilo oportuno, da o neriješenom pitanju mariborskog sastanka debatiramo u svojim glasilima, dao je odlučni niječni odgovor.

„Nadamo se, da će i u to pitanje mnogo svijetla i ispravnog shvaćanja donijeti g. Terseglav, koji se upravo vratio iz dalekog Istoka!

„O da! Ono, što je on napisao, (Misli poslije šestogodišnjeg ekzila, Nar. Pol. 25.-28./VIII. 1920) govorio mi je baš iz duše. Recite svima, da o tom meditiraju. Neka ne nastupaju kao kršćani, već svagda kao katolici. Katolicizam je širi pojam nego kršćanstvo u modernom smislu.“

Tad se obrati k ženskoj sekretarici i upita: „No, kako vi?“ Kad je čuo, kako je uspjelo u Mariboru žensko zborovanje, i kako se organizacija brzo razvila, reče: „Sretan sam, što sam pod stare dane doživio i to, da ste se vi tako oduševile i da se tako rado okupljate u svojoj organizaciji. Kad se oporavim, ja ću više puta doći među vas, da se razgovorimo o potrebama vaše organizacije.“ Dalje više nije mogao. Bol je opet navalila. Tek nakon stanke, okrene se prema nama, te uprtim pogledom i toplim glasom naglasujući pojedine riječi, reče: „Recite svima, da ih pozdravljam. Kao o t a c pozdravljam. Zbogom“.

Izljubismo pruženu nam desnicu i više ne vidjesmo lica Njegova do onoga dana, kad položiše na mrtvački odar Učitelja i Oca našega,

† DR ANTUN MAHNIĆ

Pred smrt. 1. srpnja 1920. došao je Dr Mahnić s Krka u srce slobodne domovine, u Zagreb, da potraži lijeka svojoj bolesti. Došao je slomljen od teških fizičkih stradanja držeći se jedva na nogama, ali ipak s ufanjem, da će u brzo ozdraviti i vratiti se svojem stadi. Dočekali smo ga i pozdravili kao svoga roditelja nakon dugog izbivanja, ali ne onako veselo i radosno, kako smo to činili nekada, kad je zdrav, u punoj snazi dolazio na naše sastanke. Zamrli su poklici veselja u našim ustima, a srca se stegla od boli, jer smo pred sobom gledali ne onoga muža divske energije, nego slomljenoga starca odbrojenih dana. Ipak smo se i mi nadali. — Odmorivši se donekle od

napornog puta primio je predstavnike kat. organizacija i dao se tačno obavijestiti o stanju katol. pokreta. Posebno je primio odaslanstvo upr. odbora Lige kao predstavnice katol. dačkoga pokreta i saslušavši pomno izvještaje, obećao je posebno odgovoriti poslanicom na mariborski sastanak. Iz Zagreba je otišao u Varaždinske toplice, da liječi reumatizam, kako mu je to na Krku kazao liječnik. Ođanle se opet vratio u Zagreb ne postigavši ništa.

Bolest je lagano ali sigurno napredovala iscrpljujući mu pomalo ostatak životne energije. Istom u Zagrebu ustanoviše liječnici, da boluje od raka, i bolest je već toliko uznapredovala, da je svaka pomoć bila uzaludna, Pa ipak se

njegov energični i jak duh nadčovječnom snagom opirao smrti i bolest se jako odoljila. Za cijeloga se bolovanja odlikovao osobitom duševnom svježinom. Primao je pohode i zanimao se za dnevne događaje. Više je puta tvrdio, da bi odmah mogao napisati članak za „Stražu“. U takvom smo ga stanju našli, kad smo mu prigodom 70-godišnjice išli izraziti želje kat. daštva. Grčeći i svijajući se od boli, sa suzama u očima od ganuća, nastojao je da bude miran i da svojim najmilijima usmeno isporuči svoje posljednje želje. Kod svijesti je bio neprestano. Kad su mu javili, da se više ne će izlječiti, saslušao je tu vijest sasvim odano u volju Božju, ali nade nije izgubio, želio je, da poživi još barem dvije godine, da može izvesti neke svoje osnove. Na svoju je biskupiju, na svoj Krk neprestano mislio. Kad god bi u bolesti nastupila kakova olakšica, spremao se na povratak ne plašeći se težine puta. Htio je svakako umrijeti kod svoga stada. To bi se bilo i dogodilo, da ga bolest nije pretekla. Okolina njegova imala je zbog toga mnogo brige. Uvijek je nastojao, da ne bude nikome na teret, pa ni svojom bolesti. Radi toga i nije nikome htio kazati, da trpi kakve boli, premda su ga bolest i besanica strašno mučile. Neku olakšicu i malo sna donosile su mu injekcije, što ih je od vremena do vremena dobivao. Poslugu je svoje okoline, napose sestre milosrdnice, koja ga je imala njegovati, odbijao, gdje je samo mogao. U drugim patnjama nalazio je trajne utjehe u molitvi, boraveći u duhu kod Onoga, koji je tako divno upravljao njegovim životom. Molitve za umiruće, što mu ih je predmolio njegov tajnik, budile su u njemu očito zadovoljstvo i mir. Istom 11. prosinca, kad je dobio još i upalu pluća, izgubio je posljednju nadu u ozdravljenje i spremio se na put u vječnost. U noći od 13. na 14. nastupila e agonija. Iza 4 sata ujutro nastupila je mala olakšica. Imao je još toliko snage, da se mogao sam napati. U 7 s. izgubio je svijest, a u 7 $\frac{1}{2}$ izdahnuo bez ikakve smrtne borbe. Bolovao je i umro kao gost zagr. nadbiskupa u nadbisk. dvoru. Živio je tačno 70 god. i 3 mj. Svećenik je bio 46 god. i 3 mjes. i po, od toga više nego polovicu, t. j. 24 god. biskupom.

Svome je katol. daštvu ostavio poslanicu, što je donosimo na čelu lista. Po naročitoj njegovoj želji smjelo je daštvo za nju saznati istom poslije njegove smrti.

U oporuci je izrazio želju, da mu se ne drži nadgrobní govor i ne piše životopis, a na grob neka mu se postavi jednostavan križ s natpisom: Antonius, episcopus veglensis. Učenici njegovi nijesu

ipak izvršili tih želja. Kakav je bio za života, takav je ostao iza bolesti i prema tome je htio, da mu bude iza smrti, svojim je životom bjelodano dokazao, koliku snagu podaje i slabom čovjeku živa katolička vjera.

Dani žalosti. Odar sa smrtnim ostancima pokojnikovim bio je izložen u kapelici nadbisk. dvora. Kapelica su i odar bili jednostavni, ali dolično opremljeni. Mnoštvo je učenika, pristaša i štovalaca biskupovih, počevši od mladih junaka i gimnazijalaca prvoga razreda, pa sve do seniora i njegovih vršnjaka, te ostalo općinstvo grnulo neprestano k odru, da kaže svoj posljednji s Bogom heroju katolicizma i jugoslavenstva. Na odar su položili vijence: Ocu svome — J. K. Đ. Liga; Svome vodi — Katolički seniorat; Svome osnivaču i pokrovitelju — Pijevo društvo. Bilo je to prema zaključku odbora za priredbu pogreba, koji je objavio želju, da se mjesto vijenca na odar dade otkup u novcu „Baštini dra P. Rogulje“, što najbolje odgovara namjeri i željama pokojnikovim. Lik pokojnikov na odru snimio je domaći naš umjetnik Marko Rašica. Načinio je crtež ugljenom i uljenu sliku. Osmrtnice su izdali: Kaptol krčki, Kat. seniorat i Liga. Brigu oko žalobnih svečanosti preuzela su zagrebačka kat. društva. Za vrijeme žalosti izrazila su različita društva i pojedinci svoje saučešće na različitim mjestima. Od sažalnica, što su stigle na Ligu, donosimo samo onu učenica više djev. škole u Požegi: Nad odrom vode našega odlučujemo: Oče, tvoja načela ostaju među nama. Po njima ćemo živjeti i raditi.

U petak naveče zatvoren je lijes i prenesen na Katakumbe u Katedrali, gdje je ostao sve do sprovoda.

Pogreb. Dan ukopa, subota dne 18. prosinca, bio je vrlo nepogodan za priredbu kakve svečanosti. Ali ipak ni kiša, ni snijeg nošen hladnim vjetrovom nije smetao općinstva, koje je prisustvovalo kod rekvijema i sprovoda u neočekivanom broju. U 9 s. počeo je u katedrali rekvijem. Služio ga je uz veliku biskupsku i svećeničku az stenciju nadbiskup dr. Bauer. Prisutni su bili od biskupa; dr. Jeglič, dr. Nyaradi, dr. Karlin, dr. Šarić, dr. Akšamović, dr. Lang i dr. Premuš. Od oblasti bili su prisutni, odnosno zastupani: regent, vlada, stol sedmorice, građ. načelnik, sveučilište, vojne komande, stolni kaptol i svećenstvo krčko, rodbina biskupova, pojedine istaknute svjetovne osobe krčke biskupije, sve zagreb. srednje škole s prof. zborovima, sva katol. društva, vjerska i kulturna i t. d. Iz Ljubljane dođe predstavnici slovenske srednjošk. i akad. omladine, svećenstva i svjetovne

inteligencije i neko 80 Orlova u kroju sa zastavama. Iz Sarajeva dodoše od daštva četiri učit. pripravnice. Naroda je bilo toliko, da je inače velika katedrala bila dupkom puna, a mnoštvo se ljudi, ne mogavši se skloniti pred nevremenom, moralo razići kućama.

Oko odra usred crkve držala su od jutra počasnu stražu dva domagojca u akad. gala-odori i šestorica „Orlova“. Po sredini crkve činili su špalir domagojci i seniori. Svečani žalobni govor izrekao je u crkvi biskup dr. Šarić, te se u ime jugosl. episkopata oprostio od pokojnoga vladike. Iza mise su prisutni biskupi redom držali opijelo nad mrtvim tijelom, a potom preneseše tri kat. akademičara i seniora lijes do mrtvačkih kola, da i na taj način iskažu počast velikome mužu. Sprovod je krenuo od katedrale kroz Novu ves prema crkvi sv. Ivana. Vodio ga je dr Jeglić uz asistenciju dr. Karlina i Akšamovića. Na čelu su povorke stupali „Orlovi“ s barjacima, onda kat. daštvo, seniori, relig. društva, svećenstvo, mrtvačka kola s počasnom stražom, rodaci, predstavnici civilnih i vojnih oblasti, zastupnici društava te općinstvo. Pred crkvom sv. Ivana blagoslovljeno je ponovno tijelo, a na to se d. Kolarek, theol. u ime Jugosl. katol. dačke Lige oprostio od velikoga Učitelja kao prvi govornik ovim govorom:

„Žalobni zbor!“

Došao je napokon i taj teški čas, da se Benjamin katoličkoga pokreta „Jugoslavenska katolička dačka Liga“ oprostio od biskupa dra A. Mahnića! Mrtvi otac katoličkoga daštva ne će zamjeriti, da mu njegov najmiliji, prije nego predamo umorne kosti na vječni počinak, kažu topli hvala za sve i posljednji, sinovski s Bogom! Ta još na dan svoje sedamdesetgodišnjice tako nas je sigurno uvjeravao, da će domala ozdraviti i opet doći k nama, te mu se nijesmo usudili izreći kobnu slutnju skoroga rastanka, koja nam je morila duše. Nijesmo tad mogli da kidamo njegovo srce, da podvostručujemo strašne boli čemernom rastanku bolnoga rastanka, jer su nam suze u očima njegovim, što smo ih opetovano gledali, čim se našao u našem krugu, govorile sve.

Učenici bez Uzor-učitelja, sirote bez Oca, stojimo danas mi, predragi sinici i kćerke njegove, kako nas apostrofira u mariborskoj poslanici, s bolom u srcu i žalošću u duši pred mrtvim tijelom biskupa dra A. Mahnića.

Jer on nam je bio Učitelj! Vršeci providencijalni zadatak velikoga života svoga: preporod našega naroda, biskup je dr Mahnić svu snagu svoga duha obratio rodu, koji je imao da dođe. Omladin

željnoj ideala i žrtava, koja nije znala da nade izlaza iz Arijadninog klupka neodređenih nastojanja i okolnosti vremena, pokazao je dr Mahnić zamamno lijepe puteve kršćanskoga idealizma. Sam dubok filozof, otkrio nam je snagom neodoljive logike divnu harmoniju objavljenih misterija kršćanstva s postulatima zdravoga razuma, i tako izgradi u nama veličanstveni, dosljedni i jasni katolički nazor na svijet. Veliki Učitelj nije poznavao kompromisa ni u načelu, ni u životu, i svoj je neumoljivi povik: Aut Christus, aut Bellia! - pomno usadivao u srca učenika. Učio nas je, da katoličko načelo mora radikalno preobraziti um i srce svakoga pojedinca, da svaki bude kao čitav čovjek, spremni borac za kraljevstvo kršćanskog demokratizma u ovom narodu. Visok cilj, dostojan i najljepših života, postavio je svome daštvu i zato je tražio, da njegovi učenici budu spremni na sve, pa i na herojske žrtve, koje će od njih tražiti otvoreno ispovijedanje i vršenje katoličkoga načela.

Iz duše je svoga naroda izvadio biskup dr Mahnić katoličku kulturnu ideju i predao je u neokaljanom sjaju svojim učenicima. I zato nam je On i bio učitelj narodne misli. On nas je učio, da ljubav prema narodu ne stoji u slatkom čuvstvu, nego da je to stroga dužnost, koju je Stvorac naravnim zakonom upisao u duše naše, a kršćanstvo ju još više diglo i oplemenilo. On, slovenske majke sin, tri je decenija neumornoga rada posvetio odgoju hrvatskih generacija i isto je svojom naukom i osobom, više nego itko, položio najčvršće temelje narodnog jedinstva. A u vrijeme, kad je nad budućnošću našega naroda lebdlilo pitanje, kuda da se skrene, biskup, veliki sin Crkve i svoga naroda, digao je glas svoj za djelo jedinstva i ono je za nas, učenike njegove, bilo posve riješeno.

Biskup dr A. Mahnić bio je dobar pastir, čiji je život bio utjelovljenje ideja, što ih je naučao. On je, što više, u borbi za katoličko i narodno načelo ovjenčan mučeničkom aureolom. I to je razlog, te je u malo vrijeme stvorio četu učenika spremnih, da za takvoga Učitelja ponosno podu u vatru i vodu.

Žalobni zbor!

Na posljednji počinak prati jugoslavensko katoličko daštvo i svoga Oca. Prva naša akademska društva „Danica“ i „Hrvatska“ plod su ideja i nastojanja dra Mahnića. Kroz čitav se historijat katoličkoga dačkoga pokreta ističe očinska njegova pojava, koja dijeli s djecom svojom sve radosti i žalosti. Marni Vrtlar brižno je zalijevao svoj vrtnjak, naš dački pokret, velikosvećeničkom molitvom svo-

jom, nježno je odsjecao korov, oduševljeno cijepio mladice novih ideja. Vazda svjež i mlad među djecom, u saobraćaju bio nam je najbolji Otac. Svaki je najmanji imao u svako vrijeme mjesta u srcu njegovom. A njegove poslanice katoličkom daštvu, u kojima je jezikom Pavla iz Tarsa izricao očinske brige, ljubav i radost nad nama, nijesu li one najglavniji dokumenat, kako može govoriti samo Otac djeci svojoj?

Mrtvi naš Učitelju i Oče!

Zauvijek ugasnuše bistre oči Tvoje, zanijemise usta Tvoja, a posvećena se desnica Tvoja ne će više dizati da blagoslivlje vjernu Ti djecu. Blaga je duša Tvoja otišla pred prijesto Svevišnjega, da se u njem smiri, u zagrljaju s privjencima našim, mrtvim vitezovima sv. Grala. Ali duh Tvoj ostaje i ostat će u nama, učenicima Tvojim, i mi ti na posljednjem Tvom putu obećavamo, da ćemo ga čista i neokaljana predavati od generacije do generacije, da ga čuvaju kao dragocjeni amanet. Obećajemo Ti, da ćemo vjerno ići putevima, kojima si nas učio, te ne ćemo klonuti dok do kraja ne izvedemo zavjetnu misao Tvoju: kršćanskog preporoda Tvoga naroda.

Cuj, Oče, glase naše! Sinci i kćerke Tvoje, iz dubine duša kliču Ti usrdnu hvalu za veliku ljubav, a na rastanku posljednji s Bogom, do viđenja tamo gore!

Dru A. Mahniću, vladici krčkomoj, vječna slava!¹⁴

Iza govora otpjevao je zbor akademičara i franji bogoslova ganutljivu tužaljku T. Aljaša: „Ah, gorak li je ovaj čas...“ Dio se općinstva vrati prema programu u grad, a učenici, sljedbenici biskupovi prosljediše put do Mirogoja, gdje je u kaptolskoj grobnici pripravljeno mjesto za siromašnoga prognanika. Od kola do groba ponesoše opet sarkofag kat. akademici i seniori. Nad otvorenim grobom pozdravi vladiku Mahnića po posljednji put don Stanko Banić, prikazujući važnost ideja i rada biskupova za cijeli naš narod, te napose njegovo značenje za učelnike njegove, kojima je odredio smjer. Duboka bol, što se zrcalila u govoru pomiješanom iskrenim suzama i plačem govornikovim, izmamila je i mnogomu prisutnomu tvrda srca suze na oči. U ime slovenskoga naroda rastao se s pokojnikom Dr Jos. Srebrnič, koji je u svom govoru istaknuo nastojanje Mahnićevo, da se stvore što čvršće kulturne veze među Hrvatima i Slovencima. Mi možemo samo nastaviti rad u njegovom duhu. Tako ćemo postići ostvarenje naših osnova i osim toga: iskazati zahvalnost svome vodi i učitelju. U ime slov. kat. daštva govorio je akad. Vidovec o Mahniću kao

osnivaču kat. pokreta, napose dačkoga u Sloveniji. Od velikoga, ali mrtvoga biskupa uništene biskupije Krčke oprostio se krasnim i potresnim govorom Marko Milovčič, župnik iz Baške na Krku. Dr Mahnić je podigao svoju biskupiju neumornim radom do tolike visine, a sada pada ona u rasulo. Surova je sila uništila mučan rad decenja. Proti njoj diže on nad mrtvim tijelom svoga nadpastira prosvjedni glas obećavajući u ime njegovih vjernika, da ne će tako dugo mirovati, dok njegove umorne kosti ne nađu počinka na oslobođenomu Krku. Još veća bol stegla nas je s ovih riječi. Na koncu je isti pjev. zbor otpjevao nadgrobnicu. Uz trokratni „Slava“ razidoše se učesnici noseći u svom srcu odluku, da će poći svijetlim putem slavnoga Vode.

Kat. daci odoše dvostruko rastuženi. Ne samo, da su izgubili Učitelja, u koga su se bez granica pouzdavali, već sada eto prijete, da će im odnijeti i kosti njegove. Držali su na pameti obećanje kršćana i pomišljajući sa zebnjom na tu mogućnost, stvorili su tvrdnu odluku, da će se tome protiviti svim silama. Ta nije li on bio u istinu „dački biskup“, koji je najviše mario za svoje katoličko daštvo? Ime je njegovo duboko utisnuto u mladenačka srca. Sam spomen njegov oživljuje klonulu snagu umornim borcima, rasplamćuje ugasli žar. Mahnić je za nas zalag bolje budućnosti, što nam ga je dala Providnost. Takvo blago valja da čuvamo u sredini svojoj, u srcu katoličkoga pokreta.

Žalobni spomen. Zagrebačka su katolička društva priredila svečanu komemoraciju u spomen vladike u nedjelju 19. XII. 1920. u velikoj dvorani Hrvat. Konzervatorija. Svečanost je počela u 11 s. pred punom dvoranom u prisutnosti dra Bauera, dra Šarića, Akšamovića i dr. odličnih gostova. U pročelju je dvorane na povišem mjestu bila postavljena slika pok. dra Mahnića, okićena cvijećem i zelenilom. Uz nju su stajala kao počasna straža dva domagojca u akademskoj gala odori. Raspoloženje, što je u dvorani vladalo, bilo je turobno i svečano, ali ne potišteno. Svrhu je priredbe označio zamjernom govorničkom vještinom dr Stj. Bakšić. Sastali smo se, da u srcima svojim oživimo i pojačamo duh onoga, koji je bio začetnik pokreta. Poznati pisac našega „Excelsiora“ g. France Terseglav, urednik „Slovenca“, razvio je dubinu Mahnićeve ideologije. Govor njegov donosimo kao zaseban članak. Dr Lj. Maraković podao je sliku pokojnikova privatnoga života, a d. I. Protulipac, iur. („Domagoj“) prikazao je njegov odnos prema daštvu. Razumjeti taj odnos može

samo onaj, koji pozna život u organizaciji, koji je i sam u njoj bio. Daštvo je bila njegova uzdanica, kojoj je priklanjao svoje očinsko srce. Mladež je to dobro znala te mu je odvažala neograničenim pouzdanjem i gotovo fanatičkom ljubavlju. Kao što je on svome daštivu poklonio svoje posljednje lire, tako je i daštvo spremno podnijeti za njega i njegove ideje sve. Program ćemo njegov nositi kao sveti zavjet do kraja.

Pjevački je zbor katol. đaka otpjevao tužaljke.

Život dra Mahnića. Dr Antun Mahnić rodio se u Kobdilju na Krasi 14. X. 1850. Gimnaziju je i bogosloviju svršio s izvrsnim uspjehom u Gorici. 30. IX. 1874. zaređen je za svećenika. Nekoliko godina kasnije promoviran je na doktora sv. bogoslovlja. Djelovao je u različitim funkcijama u goričkom sjemeništu kao prefekt, ravnatelj i profesor. Iza 1880. g. počinje svojim radom na polju katol. filozofije, estetike i kritike. 1884. javlja se s feljtonima u „Slovincu“, a od 1888. do 1896. izdaje list „Rimski katolik“. 1896. postao je biskupom na Krku, jer je smetao vladi kao energični protivnik propagande liberalizma u Sloveniji, napose u goričkom sjemeništu“. Poslali su ga u siromašnu biskupiju, gdje je najprije morao naučiti hrvatski, s nadom, da će biti neprijatelj glagoljice, koju su htjeli na svaki način ukinuti. Ali ljuto se prevariše. Mahnić stane, nakon što se uvjerio o zakonitosti glagolice, tako uređivati pitanje staro-hrvatskoga bogoslužja, da su ga Talijani i Austrijanci napadali kao bjesomučni i okrivili ga s krivovjerja. Radi te klevete morade se opravdati u Rimu pred kongregacijom sv. Oficija. To mu i uspije posvema i glagolica zadrži stoljetna prava. Sve ove podvale ljudske mržnje i zlobe nijesu ga smele u radu oko glagoljice. Da se staroslovenski jezik znanstveno prouči i popularizuje po svim hrvatskim zemljama, osnuje na Krku g. 1902. uz pripomoć poznatih stručnjaka dra Kolarića i Parčića „Staroslovensku Akademiju“. Mahnić je njezin rad mnogo podupirao pozivajući iz vana stručnjake i šaljući svoje svećenike na studij za akademiju, Akademija je izdala u kratko vrijeme lijepi broj glagoljskih knjiga glagolicom i latinicom.

Za onakav rad, na kakav se spremio dr Mahnić, trebala je posebna tiskara. U brzo ju je imao. U zajednici sa svojim svećentvom, koje je kupilo dionice buduće tiskare, jer sam nije imao novaca, osnuje tiskaru „Kuryktu“. Iz nje je niknuo kat. pokret u Hrvatkoj. Prva godišta „Luč“, „Pučki Prijatelj“, Hrv. Straža“, „Euharistija“, poslije „Sveć. Zajednica“ i mnoge

knjige te brošurice štampane su u toj tiskari.

Bijesna borba Talijanaša i vlade, da se sasvim iskorijeni hrvatstvo, nastavi se dalje. Sada dodoše na red škole. Austrijska vlada naloži svećenstvu, da u školi poučava djecu u vjeronauku isključivo nastavnim jezikom, t. j. talijanski. Dosele je zvećenstvo poučavalo hrvatsku djecu hrvatski. Mahnić se odmah podiže na obranu naravnoga prava i hrvatstva u školi. Pokuša najprije mirnim putem urediti stvar, a kad mu to ne uspije, lati se krajnjih sredstava i izopći iz crkve poimence krivce spora. Nakon četiri godine popusti vlada i bečko ministarstvo bogoslovije i nastavu dopusti, da se vjeronauk može u prve dvije godine u slučaju potrebe poučavati i hrvatski.

Vrijeme je Mahnićeva biskupovanja bilo blagoslovljeno. Čovjek je zaista prisiljen diviti se njegovom shvaćanju i izvršavanju natpastirskih dužnosti. Gorljivo se starao ne samo za crkvenu službu, koju je upravo uzorno uredio, nego i za materijalno dobro svećenstva i naroda. U svakoj se potrebi znao obratiti na pravo mjesto za pomoć. Kad je trebalo, nije se ustručavao otići ni u Beč i obilaziti različita ministarstva u poslovima, koji su po svagdanjem mišljenju jedva spadali u područje njegovih dužnosti. Kao biskup dijelio je dr Mahnić doista hranu duševnu i tjelesnu.

Životni je zadatak dra Mahnića bio: osnovati katol. pokret u našim zemljama. Njemu je posvetio sve svoje djelovanje kroz cio život s tolikim uspjehom, da mu doista i pripada ime osnivača, oca, katol. pokreta, kome je namro idejni program i bezobzirni radikalizam, dvije osobite značajke. Da uzmogne što uspješnije širiti svoje ideje, osnovao je filozofsko-znanstveni časopis „Hrv. Stražu“, u kome je neumorno pobijao moderne zablude. Glavno mu je uporište bilo katol. daštvo, novi rod, koji je imao presaditi preporodnu misao u sve slojeve naroda. Na njegov su se poziv počeli organizovati kat. studenti. 12. V. 1903. osnovao je u Beču prvo hrv. kat. akademsko društvo „Hrvatska“, a 1905. počinje izlaziti „Luč“. Iza toga se đački pokret za kratko vrijeme razmahao u domovini. Mahnić je budno pazio na njegov razvoj dajući mu pravi smjer. Neprestano je savjetovao, slao poslanice daštivu, polazio njegove sastanke primao istaknutije akademičare. Sve je to činio na takav način s tolikom ljubavi, da ga je svaki katol. đak spominjao s najvećim poštovanjem. I poslije kad je pokret proširio svoje djelovanje na javnost ostao je i nadalje njegovim učiteljem i vođom te je imao posljednju riječ u svim pitanjima pokreta.

Jugoslavensku je ideju i narodno jedinstvo, izraženo u svibanjskoj deklaraciji, jednako neustrašivo zastupao kao i glagolcu i hrv. jezik u školi. Nije nikako mogao podnijeti, da službena Austrija podmuklo eksploatiše katolicizam u imperijalističke svrhe. Svojim biskupskim auktoritetom i potpisom odobri nastojanje „veleizdajnika“ javno u cijelom nizu članaka, što su ih donijele „Novine“. U njima je dokazao, da svojom politikom ne branimo samo narodno-političke interese, nego još više: vjersko-kulturne. Nama ne prijeti pogibao od pravoslavlja, već katolicizmu i pravoslavlju prijeti pogibao od protestantizma u službi pangermanske najezde. Ni glasovita austrijska cenzura nije mogla oslabiti i uništiti dokazne snage ovih članaka. Što nije objelodanjeno štampom, rasturano je širom svijeta kao manuskript u bezbroj primjeka, koje su svagdje s najvećim veseljem dočekivali i čitali. Ovakve su apoditičke tvrdnje katoličkoga biskupa u korjenu utukle sve napadaje na jugoslavensku ideju u ime vjere i predobile za se preostatak oklijevalaca. Badava je nastala kampanja njemačkih novina na jugoslavenske biskupe. S istupom dra Mahnića, koji je glasno odjeknuo također u inozemstvu na korist jugoslovenstva, stavio se i sav katol. pokret odlučno u službu narodne ideje te joj je, kako to historija dokazuje, odmah u početku iskazao vrlo velikih usluga.

Kad je nakon sloma Austro-Ugarske talijanska vojska zaposjela jugoslavenske krajeve, ostade on na Krku, da dijeli s narodom sudbinu potlačenih. I dođoše za Hrvate i Slovence u zapadnim stranama dani još težih kušnja nego za vrijeme rata. Otimanje privatnog imutka, razaranja, palež, deportacije bile su na dnevnom redu. Pa ipak sve to nije moglo zastrašiti sijedoga i bolesnoga biskupa, da se ogorčeno ne digne na obranu nevinih, poslavši opširan memorandum mirovnom kongresu u Paris. Slavni se kongres ne obazre na očajni vapaj iz dalekih strana, a podmukli potomci Mlečića pregnuše, da ukinu slobodu crkve, kako su to učinili sa svjetovnim institucijama. Mahnić se tome oštro opre nazivajući takav postupak i samim silnicima u obraz pravim imenom nasilja i persekucije. Takovoga čovjeka Italija nije mogla trpjeti među svojim. Da ga se riješi, imala je u pripravi prokušano sredstvo, deportaciju. Zato ga pozove neka tobože sam izabere mjesto zatočenja. Mahnić se odluči za Senj. Ali mjesto u Senj, odvuku ga Talijani 4. IV. 1919. s prevarom u Anconu i u samostan „Frascati“ kraj Rima. Ni tu nije prestao raditi za jugoslovenstvo. Imao

je tajnih veza s našim poslanstvom u Rimu. Bio je u Vatikanu, da uputi mjerodavne krugove o prilikama u okupiranom području. U listopadu 1919. pošalje u slobodnu domovinu vlastoručno pismo i članak, neke ruke poslanicu, da se objelodani s njegovim imenom bez obzira na posljedice. Trebalo je diplomatskih koraka i protesta širom svijeta dok su ga napokon pustili natrag kući. Na Krk se vratio 10. III. 1920., skoro iza godine dana, da bolestan i iznemogao vidi pašovanje neprijatelja ne samo u nacionalnom nego i u crkvenom pogledu.

Fizički slomljen, prikovan teškim mukama uz krevet, nije se mogao više opirati. Postao je neškodljiv za Talijane i zato su mu lako dopustili, da ide po savjetu okoline u domovinu tražiti lijeka svojoj bolesti.

Sudovi o dru Mahniću.

Ovdje donosimo, u koliko nam prostor dopušta, nekoliko markantnih sudova stranih ljudi o pok. dru Mahniću:

Socijalista o † biskupu Mahniću. U socijalističkoj reviji „Naši Zapiski“, piše dr. Lončar o † dru Mahniću:

„U slovenskoj povjesnici znači dr. Antun Mahnić kamen-medaš između staroga i novoga doba: njegov nastup znamenuje početak propadanja slovenskog liberalizma u političkom smislu i pripravljanje tla Krekovu socijalizmu...“

Mahnićev nastup naliči vulkanskoj provali, koja je elementarna i zato bezobzirna. Tamo je fizična sila, ovdje duševna sila. Za takav boj treba talenta i temperamenta. Sam proti svemu u ime katoličke ideje, koja je jedina, nedjeljiva i koja sve opsiže.

Mahnić je bio muž načela: zato je bio nad svojim protivnicima, koji su zasukali rukave na borbu. Mahnić je bio nesebičan izvršilac svoje životne ideje; otduda izviru također uspjesi njegovoga rada. Dubljinj mišljenja pridružila se je iskrenost čuvstovanja i ustrajnost nastojanja.

Slovenski je liberalizam nastupao proti Mahniću s imenom narodnost. Mahnić se pak načelno ili teoretski s vjerskog stanovišta protivio apsolutnom nacionalizmu. Nu nema nijednog Slovenca, koji bi porekao Slomšeku narodno osjećanje i djelovanje; zato upozorujemo na njegovo teoretsko raspravljanje o narodnosti od god. 1862., da pu tom mjerimo oba slovenska biskupa i da ih zatim sudimo, odnosno osudimo!

Koliko dolazi katolička ideja internacionalne crkve u konkretnim slučajevima u protimbu s pojedinim narodnostima, o tom može biti pitanje.

Nu upravo se je u ovom obziru Mahnič sjajno iskazao u zadnje godine svoga života kao Jugoslaven u okviru katoličke ideje. Mahnič je lučio duhove u Sloveniji, pripremao je organizaciju slovenskog naroda i tako pospješio naš narodni razvoj. Bio je sekularan duh, koji je utisnuo našoj dobi znak svoje osobnosti: pozitivno sa svojim radom, a negativno svojim otporom“.

Englezi o † dru Mahničju. Ugledni engleski list u Londonu „Catholic Times and Cath. Opinion“ od 1. siječnja 1921. donosi o pok. biskupu dru Mahničju članak pod naslovom „Smrt slavonskoga biskupa“. — „Jugoslavija je izgubila u Krčkom biskupu dru Antunu Mahničju, koji je preminuo u Zagrebu 14. prosinca, velikoga crkvenoga muža i jakoga političkog vođu. Njegova djela na polju religiozne filozofije, te pedagoške rasprave klasične su za slavonsku literaturu. Bio je najstrašniji protivnik modernog poganstva, koje se je uvuklo polako u drimajuće ili indiferentne krugove, dok bi ojačalo, da razruši onda s prezirom i pogrdama zasade, na kojima se osniva pravi napredak. Kao osnivača kat. pokreta, koji je ujedinio Hrvate i Slovence u jednu moćnu organizaciju, poštuju ga oba naroda i smatraju pionirom svoga religioznoga i nacionalnoga napretka. Zagovarao je saradnju sa Srbima kao srodnim kršćanskim narodom, čije mnoge izvrsne vrline čine ih poželjnim saveznicima i braćom. Biskup Mahnič tvrdio vjerovao u budućnost Jugoslavena i njihovu brzu konsolidaciju u jednoj ujedinjenoj kraljevini. Imajući i taj cilj pred očima u borbi, koja se vodila između Talijana i Slavena, branio je na otocima i primorju očuvanje stare slavonske službe Božje. Neustrašivim patriotizmom branio je krčki biskup svoj puk od Habsburško-germanskog prodiranja, a još više od zasjedničkih upada Talijana. Denuncirao ga u Rimu, da „naginje na skizmu“, ali on ne izgubi nikada povjerenja triju Papa, koji svi upознаše njegovu nepatvorenu vrednotu. Za balkanskog rata 1912. njegov položaj privlačio je prijetnje i predbacivanja iz Beča, ali im on odgovori: „Što! Zar se ne ćemo veseliti, da je kršćanski narod istjerao Turke?“

U velikom svjetskom ratu odvažno je rekao državicima, da je njihovo postupanje sa Slavenima škodljivije po carstvo, nego sve alirane armade. Njemu nije nadošao mir sa potpisom primirja, jer je vidio svoju biskupiju poplavljenu novim neprijateljima, — prija-

teljima u oružju, ali koji sada opet oživješe svoje stare pretenzije na slavonske obale Jadrana. Depotirao je ga i internirao zbog njegova nekompromisnog opiranja zbog zahtjeva Italije, a pustiše ga tek slomljena zdravlja, da sprovede zadnje svoje dane među svojimima. Ali on starac prelat daleko od svoga stada s bolju u duši morade još čuti o Danuncijevim pljačkama u svome biskupskom dvoru. Neprijatelj pokojnoga krčkoga biskupa karakterizovao ga: „fanatik u vjeri, a političar preopor, da bude državnik“, a to dokazuje da je bio potpun i iskren, sjajni primjer jugoslavenskog duhovnika. R. i. P.“

Mađarski sud o Mahničju. Mađarska napredna inteligencija izdavala je prije revolucije dnevnik „Világ“ (Svijet) i reviju „Huszadik Század“ (Dvadeseti vijek). U njima se najviše pisalo o socijalnom i narodnosnom pitanju. I za čudo upravo nevjerojatnom objektivnošću i preciznošću. Pratili su savjesno sve pojave u nacionalnom pokretu austro-ugarskih naroda, a imali su suradnika i među samim Rumunjiima, Rusinima i Srbima (Krstu Isukrljev). U ozujском broju „Huszadig Század“ g. 1918. napisao je dr. Robert Braun odulji članak o temi „Savremena slovenska narodna misao“. Tu govori o postanku i razvoju slovenskog nacionalizma, te o savremenim kulturnim i političkim prilikama u Sloveniji. Kod toga se dakako morao dotaći i pojave biskupa Mahničja. Evo njegovih glavnih misli o utjecaju Mahničju na slovenski javni život: Mahnič ima tu veliku vrijednost, što je odlučan i dosljedan. To je pojava beskompromisnog svjetovnog nazora u slovenskom javnom životu: u politici, etici i u svakoj grani života. To je izazvalo osobito među liberalcima pravu stravu. Nijesu znali i nijesu se usudili da mu odgovore, već su naprotiv osjećali, da stoje pod strogom i neumoljivom kontrolom. Tijesni položaj liberalaca je međutim razumljiv. Oni su zapravo uvijek bili vojskovođe bez vojske... Klerikali su se neprestano jačali u svojoj organizaciji. Četvrti kat. kongres 1913. pod nazivom slov. hrv. kat. kongresa obuhvatio je već i austrijske Hrvate; njegov sveopći rad i specijalna zborovanja bez primjera su u čitavom katoličkom svijetu“.

Ovaj je sud o Mahničju to interesantniji, što potječe od mađ. slobodnog zidara dra Brauna, koji je g. 1914. osobno boravio u Sloveniji, te je stvorio svoj sud o Mahničju studirajući dulje vrijeme slovenske prilike. J. Kečkeš.

Otpremni, komisionalni i inkaso posao

Eliaš i Lah, Zagreb

Nikolićeva 10 Telefon 13-36

Obavlja brzo i solidno dovoz razne robe, putne prtljage i pokretnine svake vrsti na kolodvor i sa kolodvora. Preuzima pakiranje pokućstva preselivanje po gradu.

Prodaja **kamenog ugljena** na veliko i na malo. - Cijenjene naloge umoljava se upraviti na poduzeće **ELIAŠ i LACHA u ZAGREBU.**

Knjige katoličkog života

Izdaje Dr. Stjepan Markulin.

Knjiga prva. M. Vanino D. I.: FilibertVrau. Cijena K 5-80, sva naklada rasprodana.

Knjiga druga. Dr. A. S. i Dr. A. Ž.: Kontardo Ferrini. Cijena K 4-60, poštom K 5-.

Knjiga treća. Michel D' Herbigny: Vladimir Solovjev. Cijena K 15-., poštom K 16-50, a plaća se unaprijed.

Narudžbe prima izdavač Dr. Stj. Markulin, Zagreb, Kurelčeva 3.

Narodna Knjižara, Zagreb

Jedina katolička knjižara u Zagrebu.

Poduprite je. Kupujte sve knjige i naručujte sve pisarske potrepštine od nje

Toplo se preporučuju ove knjige:

Grgec: Jugoslavenski argonanti	K 6-.
Brković: Povjest sv. Franje I. i II. dio	K 30.-
Gunčević: Zašto se katolički svećenici ne žene	K 6-.
Dr. Wilk: Moderni svetac	K 5-.
O. Harapin: Opstoji li Bog?	K 3-.
Marden Sw.: Samopouzdanje vodi k pobjedi	K 10-.
Volja i uspjeh	K 10-.
Matković: Najljepšoj među ženama	K 6-.
Jakovljević: Stodje i fejtoni	K 5-.
Lasman-Rac: Izbor iz crkvene književnosti	K 15-.
+ Mahnić: Već luči	K 48-.
Grivec: Pravoslavlje	K 8-.
Stimmen aus Maria Lach	K 14-.
Stern der Jugend	K 50-.
Dr. Förster: Sexualethik u Pädagogik	K 54-.
Politische Ethik	K 100-.
Die deutsche Jugend	K 20-.
Weltpolitik	K 55-.
Christentum und Klassenkampf	K 57-.
Dr. Ude: Lebensreformfragen	K 22-.
Kulturschande Europas	K 12-.
Freimaurerei und Weltkrieg	K 7-.
Gross: Der Soziale Friede	K 2-.
Messner: Katholizismus u. Revolution	K 5-.
Hochschulführer	K 5-.

NARODNA PROSVJETA ZADRUGA S O. J.

Preporuča dosad izašla izdanja:

Dr. Aleksij Ušeničnik: „Principi sociologije“ . . . . . K 10-.

Mirko Gjurokvečki: „Politička historija Bosne“ . . . . . K 4-.

Dr. Janez ev. Krek: „Slovenski“ K 5-.

O. Luis Coloma: „Dječja knjiga“ . . . . . K 15-.

Antonietta Klitsche de la Grange: „Vestalka“ . . . . . K 15-.

Stelle-Tersegglav: „Sveta Rusija“ . . . . . K 15-.

Narudžbe se šalju na adresu:

Knjižnica Narodne Prosvjete
zadruga s o. j. u Zagrebu.

PRODAJALNA kat. tiskov. društva (H. Ničman) Ljubljana

priporoča zalogo raznih svetih podob, spomine na prvo izpoved in prvo sv. obhajilo, podobice za biro (kolekturo) ter devocionalije kakor tudi razglednice. Istotako po možnosti potrebščine Marijinih družb, jako lične knjižice "DRUŽBENIK MARIJIN" kom. 12 K na izbiro so tudi razni drugi molitveniki, posebno priporočljiv je novi priločni molitvenik (Dr. Pečjak) „Pri Jezusu“ zl. obr. K 12—, rud. obr. K 7·20 kom.

V zalogi so tudi razne pisarniške in šolske potrebščine.

Po možnosti se vsa naročila najtočneje izvršujejo.

Gospodarska zveza v Ljubljani

ima vedno na zalogi različno kolonijalno blago, poljedelske stroje, umetna gnojila, krmila, žito in mlevske izdelke, les, vino, mesne izdelke lastne vnovčevalnice, vse po najnižih cenah

Ima tudi svojo milarno in svečasnno na Viču pri Ljubljani. V slučaju potrebe se blagovolite obrniti nanjo.

KNJIGOVEZNICA katol. tiskov- nega društva v Ljubljani

*prevzema
vsa v to stro-
ko spadajoča
dela v večjih mno-
žinah katera izvršuje,
točno po dnevnik cenah.*

Zavod za črtanje trgovskih in drugih poslovnih knjig.